МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Рейтингова оцінка діяльності банку»

Здобувача вищої освіти II рівня, I курсу, ФМБ-22-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління процесами в сфері банківського бізнесу»

_____ Федун Інна Василівна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(підпис)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «15» 11 2024 № 4

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 16 18.01.2024р. Бухарівська В.С.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 15.01.2024р.
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 01.02.24
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: (підпис) Приходько А.О.
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис) Вересклавська О.І.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Коваленко Ю.М.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Пержарівська О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		Ковальчук Ю.М Мартиновська О.В.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	50		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	98		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 48 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
98	A	5		

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Затверджую
В.о. завідувача кафедри фінансових ринків
та технологій
_____ ЮЛІЯ КОВАЛЕНКО
«15» листопада 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)

Федун Інні Василівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту)
Рейтингова оцінка діяльності банку
Затверджена наказом ректора від 15.11.2022 р. № 1208.
2. Строк здачі закінченої роботи грудень 2023
3. Мета роботи полягає в обґрунтуванні як теоретичних так і практичних аспектів рейтингової оцінки діяльності банку, аналізу стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки.
Об'єкт дослідження є оцінка показників діяльності банківських установ.
Предмет дослідження: особливості, проблеми та сучасні перспективи розвитку банків із застосуванням рейтингового оцінювання.
Орієнтована база дослідження банківські установи України.
4. Вихідні дані до роботи монографії, нормативно - законодавчі акти, наукові статті, офіційні джерела статистики, Інтернет-ресурси, підручники.
5. Перелік графічного матеріалу таблиці, рисунки.
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.
1.1. Значення, види, основні завдання та критерії класифікації рейтингового оцінювання.
1.2. Роль рейтингової оцінки та її вплив на ефективне функціонування банків
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.
2.1. Оцінка головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків.
2.2. Дослідження сучасного стану розвитку банківських установ на основі

рейтингової оцінки.

РОЗДІЛ 3.УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВ
БАНКІВ В УКРАЇНІ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІ

2. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів робот	
		За планом	Факти
1.	2.	3.	4.
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	29.09.2023 р.	29.09.202
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	31.10.2023 р.	31.10.202
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	11-22.12.2023 р.	11-22.12.20
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	26-29.12.2023 р.	26-29.12.20
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-09.01.2024 р.	02-09.01.20
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	01.11.2023 р.-04.12.2023 р.	01.11.202 04.12.202
7	ЗАХИСТ	07-08.02.2024 р.	07-08.02.20

3. Дата видачі завдання «15» 11 2022

4. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ (підпис) Береславська (прізвище, ініціал

5. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Береславська (прізвище, ініціал

6. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Федун І.І (прізвище, ініціал

АНОТАЦІЯ

Рейтингова оцінка діяльності банку

Назва випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Мета роботи полягає в обгрунтуванні як теоретичних так і практичних аспектів рейтингової оцінки діяльності банку, аналізу стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки.

Завданнями роботи є: провести дослідження сутності рейтингової оцінки; детально охарактеризувати функції та структуру; описати методи та принципи складання рейтингу діяльності банку; розглянути особливості та сучасні тенденції рейтингових оцінок; охарактеризувати яку роль здійснює рейтингова оцінка задля ефективного функціонування банків; дослідити оцінку головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків; здійснити аналіз сучасного стану банківських установ та розробити напрями покращення рейтингового оцінювання банків в Україні.

Предметом дослідження є особливості, проблеми та сучасні перспективи розвитку банків із застосуванням рейтингового оцінювання.

Об'єктом дослідження є оцінка показників діяльності банківських установ.

Базою дослідження є банківські установи України.

За результатами дослідження сформульовані висновки та рекомендації щодо удосконалення розвитку рейтингового оцінювання банків.

Одержані результати можуть бути практично застосовані банківськими установами при розроблені стратегії розвитку банків в Україні .

Кваліфікаційна робота містить 65 сторінок, 11 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 44 найменувань та 4 додатків.

Ключові слова: рейтингова оцінка, банківська установа, рейтингове агентство, фінансовий стан, рейтинг.

Рік виконання дипломної роботи – 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи – 2024 р.

ANNOTATION

Rating Evaluation of Bank Performance

The purpose of the thesis is to justify both the theoretical and practical aspects of the rating evaluation of bank performance, analyze the state of development of banking institutions based on rating evaluation. The tasks of the work are to conduct research on the essence of rating evaluation, describe in detail the functions and structure, describe the methods and principles of compiling a rating of bank performance, consider the peculiarities and modern trends of rating evaluations, characterize the role of rating evaluation in effective functioning of banks, investigate the evaluation of main elements and methods of rating evaluation of banks, analyze the current state of banking institutions and develop directions for improving rating evaluation of banks in Ukraine.

The object of the research is the peculiarities, problems, and modern perspectives of the development of banks using rating evaluation. The subject of the research is the evaluation of indicators of banking institutions' performance. The research is based on Ukrainian banking institutions.

The results of the research include conclusions and recommendations for improving the development of rating evaluation of banks. The obtained results can be practically applied by banking institutions in developing strategies for the development of banks in Ukraine.

The qualification work contains 65 pages, 11 tables, 9 figures, a list of used sources with 44 items and 4 appendices.

Keywords: rating evaluation, banking institution, rating agency, financial performance, rating.

Year of graduation qualification work - 2022-2023.

Year of defense - 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП……...7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ……...10

1.1. Значення, види, основні завдання та критерії класифікації рейтингового оцінювання……10

1.2. Роль рейтингової оцінки та її вплив на ефективне функціонування банків ……..……..18

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ…24

2.1. Оцінка головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків…….……24

2.2. Дослідження сучасного стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки…….....33

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ……..44

ВИСНОВКИ……51

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……53

ДОДАТКИ ……...58

ВСТУП

Актуальність теми. Банківська сфера є надзвичайно важливою складовою економіки будь-якої країни. Рейтингова оцінка діяльності банку є інструментом, який дозволяє визначити фінансову стійкість банку, рівень ризику, ефективність управління та рівень довіри клієнтів. Така оцінка є необхідною для багатьох зацікавлених сторін, зокрема для інвесторів, регуляторних органів, споживачів послуг банків та держави в цілому. Інвестори застосовують рейтингову оцінку, щоб приймати рішення про інвестування в банківські активи. Регуляторні органи користуються рейтингами для визначення необхідності здійснення нагляду за діяльністю банку та встановлення рівня капіталізації. Споживачі послуг банків можуть використовувати рейтинги для вибору банку з найбільш високим рівнем стійкості та надійності.

Також рейтингова оцінка є досить важливим елементом в системі фінансового моніторингу, яка допомагає запобігати фінансовій злочинності та боротися з нею. Рейтингова оцінка діяльності банку є важливою темою в сучасному світі фінансів та банківської справи, вона дозволяє оцінити фінансові можливості та ризики банку, що беззаперечно доводить актуальність теми дослідження.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Досліджуючи обрану тему можна стверджувати про велику кількість спеціальної наукової літератури, яка включає різні методики, підходи до оцінки банківських установ. Українські вчені, які досліджували дане питання є: О.О.Терещенко, В.В. Вітлінський, Б.Ю. Кишакевич, В.М.Гранатуров, Р.Корнилюк. Також слід зазначити, що іноземними науковцями, які приділяли особливу увагу вивченню даного питання є: Н. Хохлова, Є. Брігхема, М.Рогова, У. Шенкіра, О. Шоломицький, П.Уокера та інші.

Варто звернути увагу на те, що попри достатню велику кількість наукових досліджень, залишаються певні проблемні аспекти рейтингового оцінювання на які слід звернути увагу та детальніше їх проаналізувати. Зокрема це негативний вплив на стимулювання розвитку. Рейтинги можуть стимулювати конкуренцію, але в той же час, вони можуть зосередити увагу на деяких показниках, які є легко вимірюваними, а не на тих, що є дійсно важливими для розвитку. Тому варто більш детальніше проаналізувати дану тему, яка є актуальною й зараз.

Мета і завдання дослідження: Мета полягає в обґрунтуванні як теоретичних так і практичних аспектів рейтингової оцінки діяльності банку, аналізу стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки. Для досягнення мети, необхідно виконати наступні завдання кваліфікаційної роботи:

- провести дослідження сутності рейтингової оцінки;
- детально охарактеризувати функції та структуру;
- описати методи та принципи складання рейтингу діяльності банку;
- розглянути особливості та сучасні тенденції рейтингових оцінок;
- охарактеризувати яку роль здійснює рейтингова оцінка задля ефективного функціонування банків;
- дослідити оцінку головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків;
- здійснити аналіз сучасного стану банківських установ;
- розробити напрями покращення рейтингового оцінювання.
- *Об'єктом дослідження* є оцінка показників діяльності банківських установ.

Предметом дослідження є особливості, проблеми та сучасні перспективи розвитку банків і їх рейтингових оцінок.

Методи дослідження. Під час написання випускної кваліфікаційної роботи використовувались наступні види методів:

- Аналіз документів: дослідження наявних документів, таких як річні звіти банку, звіти про прибутки, положення та інструкції щодо рейтингових оцінок тощо.
- Статистичні методи: використання статистичних методів для аналізу фінансових показників та інших даних, щоб визначити потенційні проблеми та можливості для банку.
- Графічний метод: для оцінки стану банківських установ.
- Компаративний аналіз: порівняння рейтингів банків, які працюють у подібних умовах, щоб зрозуміти, наскільки ефективно працює обраний банк порівняно з конкурентами.
- Експертні оцінки: отримання оцінок від експертів у галузі фінансів, банківських послуг, аналітиків та інших фахівців.

База досліджень: банківські установи України.

Науково-практична значимість одержаних результатів заключається в аналізі сучасного стану банків, виявленні та запобіганні ризиків та проблем банківських установ, розробці новітніх підходів. Проведені результати дослідження банки чи рейтингові агентства можуть в майбутньому застосувати з метою дослідження стану банківських установ.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження висвітлені в доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації”, (21 лютого 2023 р., м. Дрогобич) та статті на тему «Рейтингова оцінка діяльності банку як інструмент визначення його надійності», яка розміщена в електронному науковому-практичному фаховому виданні «Інфраструктура ринку» Випуск № 74\2023.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1.1. Значення, види, основні завдання та критерії класифікації рейтингового оцінювання

Сучасний розвиток економіки будь – якої держави безпосередньо залежить від функціонування банківської системи. Банківська сфера як важливим компонент економіки забезпечує роботу багатьох господарчих процесів, формування міжнародного обігу грошей, забезпечення фінансової стабільності. Відповідно банківські установи забезпечують фінансову інтермедіацію між різними суб'єктами економіки, такими як підприємства, господарські організації, приватні особи та держави. Тому важливим інструментом яким користуються кредитори, інвестори, клієнти банківських установ для оцінки фінансової стійкості й надійності банків є рейтингове оцінювання.

Певним індикатором стану банків є рейтинг, який зазвичай використовується для ділової репутації банку та сприятливого іміджу. Тому рейтингове оцінювання є важливим процесом в банку, особливо в умовах фінансової нестабільності пов’язаною з повномасштабною війною 2022 року, пандемією, економічною кризою. Відповідно в обставинах, що склалися особливу увагу має привертати рейтингова діяльність, яка дозволяє оцінювати ряд фінансових показників банку, а саме: надійність, платоспроможність, фінансову стійкість репутаційний ризик та конкурентоспроможність.

У банківській системі за допомогою рейтингування на основі визначених критеріїв можна визначити, яке місце посідає той чи інший банк. На основі

фінансових звітів, інспекторських перевірок формується інформація для рейтингової оцінки. Слід зазначити, що поняття «рейтинг» є широко вживаним у сучасному фінансову світі, воно відображає стан досліджуваного об’єкта його переваги, недоліки та рекомендації щодо його покращення.

Визначення рейтингу банку за рейтинговою системою - це стандартизований метод оцінки банків, ефективність якого залежить від якості підготовки до проведення інспекційних перевірок з урахуванням результатів безвиїзного нагляду, кваліфікації та об'єктивності інспекторів служби банківського нагляду [32].

Як зазначив, В. М. Кочетков, “ рейтинг банку – це система оцінки банківської діяльності, що заснована на фінансових показниках і даних балансу банку” [10 с.70].

Згідно з визначенням М.В. Афанасенка, рейтинг – це «комплексна порівняльна оцінка діяльності економічної системи з метою прийняття управлінських рішень, що базується на даних фінансової звітності та експертних оцінках. Таке уточнення, по-перше, характеризує рейтинг і як метод управління, і як його мету, по-друге, відображає всеохоплюючий характер даного виду оцінки» [1].

Термін «рейтинг» трактується як «оцінка», віднесення до класу, розряду, категорії. Він визначається на основі системи показників, що обирається залежно від обсягу інформації, яка є в розпорядженні аналітика, специфіки внутрішнього та зовнішнього середовища установи, що оцінюється, тощо. Кінцевим результатом процесу створення рейтингу є продукт, який доводиться до користувачів рейтингових систем як список банків, побудований на основі розрахунку для кожного з них значення рейтингового показника уніфікованою формулою [2 с.5].

Проаналізувавши термін «рейтинг» можна побачити, певну відмінність у трактуваннях науковців, але незважаючи на певні розбіжності в думках варто зазначити, що це оцінка досліджуваного об'єкту. Таким чином рейтинги посідають важливу роль для визначення інтегрального показника, який показує яке місце посідає певна банківська установа у загальній системі.

Кредитні рейтинги почали з'являтися в кінці XIX століття у США, коли деякі банки та фінансові установи почали створювати системи оцінювання кредитного ризику для своїх клієнтів. Ці системи використовували різні критерії для оцінювання платоспроможності клієнтів, включаючи їхню кредитну історію, фінансові показники та інші фактори. Зараз кредитні рейтинги використовуються в усьому світі і є одним з головних інструментів для оцінювання кредитного ризику та прийняття рішень в області фінансів та інвестицій.

В Україні та за її межами існує багато рейтингових агентств, які займаються оцінюванням банківських установ. Варто відмітити, що рейтингові агентства відіграють важливу роль у банківській діяльності. Щодо найбільш відомих тут слід виокремити, Moody's, Fitch Rating, Standard & Poor`s, кожне з них має свій підхід до визначення рейтингу і є акредитованим в Україні.

Слід зазначити, що в Україні рейтингування здійснюється на декількох рівнях. У першу чергу важива роль у здійсненні рейтингування належить Національному банку України, який практично з початку розвитку банківської системи впровадив закриту рейтингову оцінку фінансового стану банків за системою CAMEL, яка 2002 року трансформувалась у систему CAMELS, а згодом, 2016-го — у систему CAMELSO [7].

Довгострокові кредитні рейтинги Fitch присвоюються за алфавітною шкалою від «AAA» до «D». Вони були вперше запроваджені у 1924 році. Згодом вони були прийняті та ліцензовані S&P. Ці два рейтингових агенства використовують проміжні модифікатори для деяких категорій (+ та −). Зі свого

боку Moody’s використовує хоч і подібну рейтингову шкалу, але з іншими позначеннями. Їх рейтинг починається від «Ааа» та закінчується на «D». Замість знакових проміжних модифікаторів у Moody’s використовують числові — 1, 2 та 3. Чим менше число, тим вищий рейтинг [37].

Рейтингові агентства мають ряд переваг та недоліків. Щодо переваг тут варто зазначити :

1. Доступність у використанні. Необхідна клієнту інформація міститься в загальнодоступних джерелах, що дозволяє їм бути в курсі стану банківської установки та її рейтингу.
2. Рівень компетентності: Рейтингові агентства складаються з висококваліфікованих фахівців, які володіють необхідними знаннями та досвідом у банківській сфері, що дозволяє їм зробити об'єктивну та компетентну оцінку.
3. Об'єктивність: Рейтингові агентства мають свої стандарти та критерії оцінки, які встановлюються на основі міжнародних норм та стандартів.
4. Високий рівень довіри. Рейтингові агентства мають міжнародну відомість та репутацію, що забезпечує довіру клієнтів та інвесторів до оцінок та рейтингів.

З недоліків слід відмітити високі витрати; відсутність конкуренції, адже вагаму частку займають саме Moody’s, Fitch Rating, Standard & Poor`s та іноді помилкові оцінки рейтингових агентств, які в подальшому можуть спричинити кризові явища.

Рейтингова оцінка в банку виділяє два основні напрямки: зовнішній та внутрішній. Слід зауважити, що зовнішня оцінка передбачає визначення рейтингу у порівнянні з конкурентами, що відповідно дає можливість оцінити наскільки ефективно функціонує банк та підтримати його імідж. Внутрішня оцінка дає можливість комплексно оцінити підрозділи банку, які використовуються для внутрішнього використання керівництвом банку.

Відповідно якість комплексної оцінки безпосередньо залежить від методики, яку будуть використовувати.

Під час аналізу ми висвітлили послідовність етапів за якими здійснюється рейтингування банків України (додаток А)[1].

Основні види рейтингів комерційних банків можна класифікувати наступним чином:

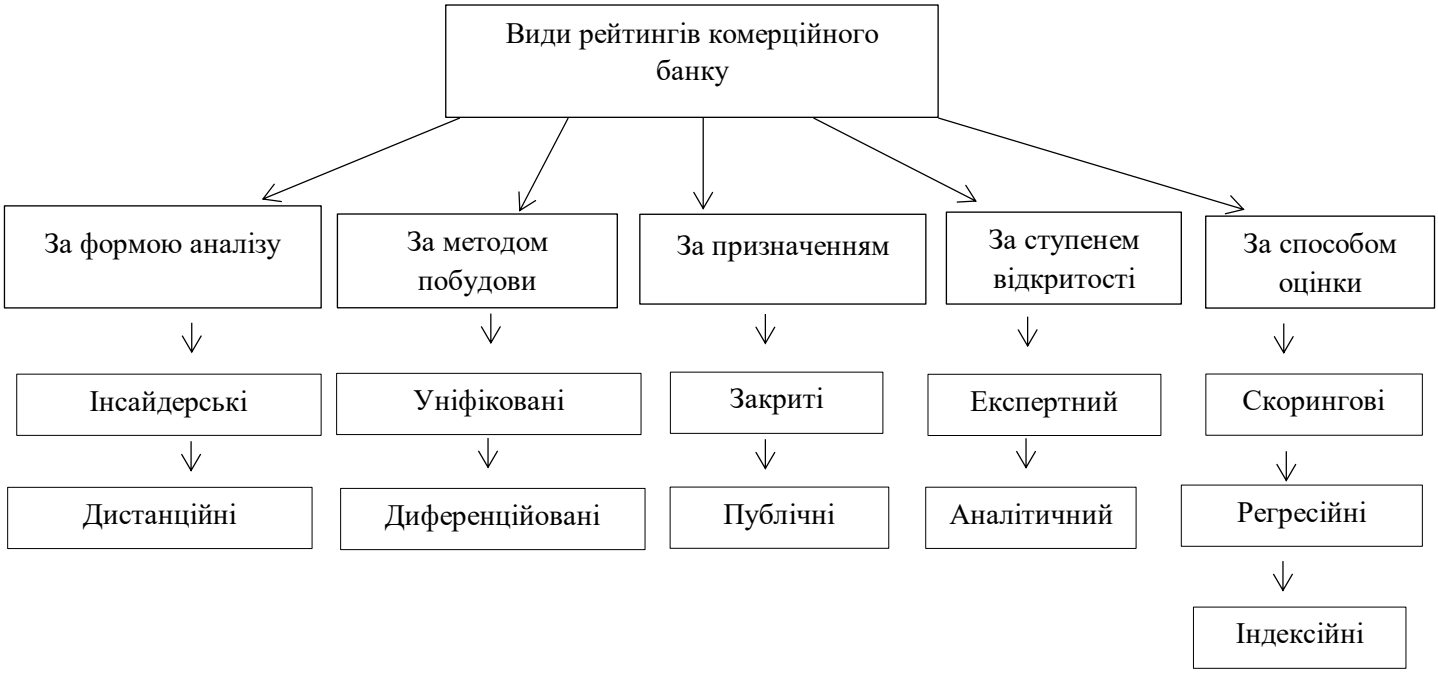

Рис.1.1 - Класифікація видів рейтингів комерційних банків

Джерело: [41].

Крім того, рейтинги можуть бути поділені на внутрішні та зовнішні. Внутрішні рейтинги використовуються банками для внутрішнього управління ризиками та оцінки власних активів, тоді як зовнішні рейтинги, як правило, використовуються для оцінки банків з боку сторонніх учасників ринку.

Таблиця 1.1

Види банківських рейтингів, які укладають міжнародні рейтингові агентства

Назва агентства	**Види рейтингів**
«Moody's»	1) довгострокові 2) короткострокові 3) банківської фінансової сили 4) рейтинги емітентів
«Standard & Poor's»	1) кредитні (рейтинги емітентів) 2) спеціалізовані (банківських депозитів, банківських кредитів, боргових зобов'язань тощо)
«Fitch»	1) довгострокові 2) короткострокові 3) індивідуальні 4) підтримки 5) дефолтні рейтинги емітентів 6) структурних фінансових продуктів

Джерело: складено автором за даними [38].

При здійсненні рейтингової оцінки головними завданнями є:

- оцінка кредитоспроможності банку, його надійності та ефективності;
- забезпечення довіри як клієнтів так й інвесторів;
- виявлення та розробка плану управління ризиками;
- залучення нових клієнтів та покращення конкурентоспроможності;
- надання порівняльного аналізу рейтингу різних банків;
- дотримання міжнародних стандартів.

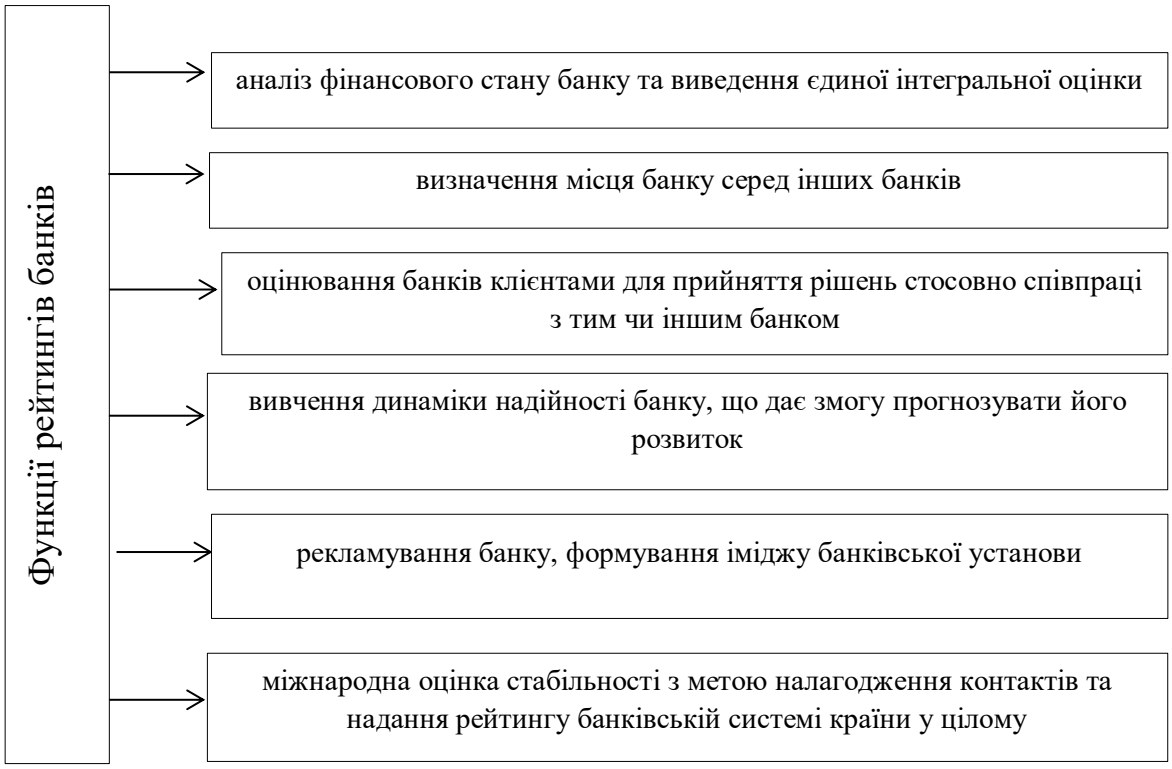

Рис.1.2 – Функції рейтингів банків

Джерело: [23].

За рисунком, можемо побачити, що функції рейтингів банків можуть бути різними, але загалом вони слугують для оцінки фінансової стійкості та надійності банків.

Існує кілька критеріїв класифікації рейтингового оцінювання. Основні критерії включають:

1. Об'єкт оцінювання: Рейтингові агентства оцінюють різні об'єкти, такі як країни, корпорації, фінансові інструменти, акції.
2. Методика оцінювання: Існує досить багато методик оцінювання, таких як кількісні та якісні підходи, статистичні методи, моделі ризиків та інші. Методика оцінювання може бути стандартизованою або індивідуальною для кожного агентства.
3. Часовий період: Рейтингові оцінки можуть бути присвоєні на підставі даних за різні періоди, наприклад, за останній рік або на основі даних за певний період в минулому.

4. Цільова аудиторія: Рейтингові оцінки можуть бути призначені для різних цільових аудиторій, таких як інвестори, клієнти, регулятори та інші.
5. Масштаб: Рейтингові агентства можуть використовувати різні шкали для встановлення рейтингів, від буквенних рейтингів до числових рейтингів та інших.

З розвитком інформаційних технологій і змін у регуляторних нормативних актах, які сприяють більшій прозорості фінансових установ, стала доцільною класифікація банківських рейтингів за ознакою системності, з цією ознакою їх поділяють на дві групи:

1. системні банківські рейтинги;
2. індивідуальні (традиційні) банківські рейтинги.

Системні банківські рейтинги – це рейтинги, методики складання яких передбачають постійний або періодичний у часі моніторинг фінансових станів усіх або більшої частини банків та банківської системи загалом з використанням, як правило, сучасних інформаційних технологій, дистанційних методів спостереження або систематичних перевірок на місцях

Індивідуальні (традиційні) банківські рейтинги – це рейтинги, методики укладання яких передбачають обмежений у часі (за умовами договору між емітентом і рейтинговим агентством) моніторинг фінансового стану окремого банку з використанням, як правило, традиційних експертних методів, локальних методів спостереження: обмежена кількість перевірок документації на місцях, анкетування працівників банку, співбесіди з керівництвом і використання іншої інсайдерської інформації [38].

Таким чином,класифікація банківських рейтингів за ознакою системності дозволяє краще оцінювати ризики та забезпечувати більш ефективне регулювання та нагляд за банківською системою в цілому. Такий підхід може допомогти зменшити ризики пов'язані з кризами в банківській галузі, збільшити стабільність фінансової системи та забезпечити захист інтересів клієнтів та інвесторів.

1.2. Роль рейтингової оцінки та її вплив на ефективне функціонування банків

Значний вплив саме на ефективне функціонування банків має рейтингова оцінка. Високий рейтинг допомагає банку залучати додатковий капітал за більш вигідними умовами, знижує вартість залучення коштів та збільшує довіру клієнтів та інвесторів. З іншого боку, низький рейтинг може призвести до збільшення вартості залучення коштів та недовіри з боку клієнтів та інвесторів, що може привести до зменшення фінансової стабільності банку.

Для покращення макроекономічної стабілізації національної економіки і запобіганню негативним явищам на фінансовому ринку використовують банківські рейтинги, які показують здатність банку виконувати фінансові зобов'язання перед своїми клієнтами та інвесторами.

Потреба багатьох учасників фінансового ринку дізнатися, вміти зорієнтуватися та отримати оцінку фінансової позиції конкурента чи партнера відображає необхідність застосування рейтингового оцінювання, що відповідно дозволяє отримати оцінку власної позиції стосовно конкурента.

Рейтингова оцінка грає важливу роль у фінансовій системі та ефективному функціонуванні банків. Ось деякі з підстав, чому ця роль є критичною:

1. Залучення капіталу: Рейтингова оцінка допомагає банкам залучати капітал на ринках капіталу та від інвесторів.

2. Доступ до фінансування: Банки активно користуються рейтинговою оцінкою для отримання дешевого фінансування на міжнародних та національних фінансових ринках.

3. Довіра клієнтів: Рейтингова оцінка також впливає на довіру клієнтів. Банки з високим рейтингом викликають більшу довіру від клієнтів, і це може призвести до збільшення вкладів та клієнтської бази.

4. Управління ризиками: Рейтингова оцінка допомагає банкам управляти кредитними ризиками. Вони використовують рейтинги для визначення кредитоспроможності клієнтів та встановлення умов надання кредитів.

5. Регуляторні вимоги: Багато регуляторів вимагають від банків відповідати певним стандартам згідно з рейтинговими агентствами. Банки повинні підтримувати високий рейтинг, щоб відповідати регуляторним вимогам.

6. Конкурентоспроможність: Висока рейтингова оцінка допомагає банкам бути більш конкурентоспроможними на ринку. Вони можуть залучати клієнтів та інвесторів за більш вигідних умов, що сприяє їхньому ефективному функціонуванню.

7. Зниження вартості капіталу: Завдяки високому рейтингу, банки можуть зменшити вимоги до обов'язкових резервів та страхових внесків, що може знизити їхні операційні витрати та збільшити ефективність використання капіталу.

Варто зазначити, що сама рейтингова процедура — документ, який визначає послідовність дій з присвоєння, оновлення, призупинення та відкликання рейтингової оцінки за Національною шкалою. Послідовністю дій присвоєння, оновлення, ризупинення та відкликання рейтингової оцінки є:

1. Укладання договору про присвоєння та оновлення рейтингової оцінки.

2. Визначення відповідальної особи (відповідальних осіб) за присвоєння та оновлення рейтингової оцінки [5].

Процес оцінки фінансової стійкості та надійності банків, що виконують кредитні рейтингові агентства називається рейтинговим процесом, для детальнішого ознайомлення з вимогам користувачів до банківських рейтингів, нище наведені елементи рейтингового процесу.

Рис. 1.3. Рейтинговий процес

Джерело: побудовано автором за даними [38].

Можемо бачити з рис. 1.3, що є дві групи користувачів рейтингової інформації, тому рейтинговий процес - це важливий елемент фінансової системи, оскільки допомагає забезпечувати стабільність та довіру до банків і їх клієнтів.

Варто зазначити,що війна і пандемія COVID-19 неабияк вплинули на рейтингове оцінювання банків в Україні, тому це варто розглядати в залежності від конкретних обставин і умов кожного банку.:

Таблиця 1.2

Рейтингове оцінювання банків в умовах фінансової нестабільності: його позитивні та негативні аспекти

Позитивні аспекти	*Негативні аспекти*
1. Збільшений попит на банківські послуги: У період війни і пандемії багато людей та компаній можуть шукати безпечний спосіб збереження грошей та фінансового захисту. Це може призвести до зростання депозитів і попиту на банківські послуги, що може підвищити прибуток банків. 2. Підвищення інтересу до інвестиційних продуктів: Збільшений ризик і нестабільність на фінансових ринках може підвищити інтерес до інвестиційних продуктів та послуг, які дозволяють розподіляти ризик.	1. Зростання кредитних ризиків: В умовах війни та пандемії банки можуть стикатися зі збільшеним ризиком неповернення кредитів, оскільки багато клієнтів може втратити доходи або зазнати інших фінансових труднощів. 2. Погіршення активів: Зі зростанням кредитних ризиків банки можуть виявити солідну частку погіршення активів, що може вплинути на їхню прибутковість і стабільність. 3. Зменшення ліквідності: В умовах незвичайної ситуації банки можуть стикатися зі зменшенням доступу до ліквідності, що може вимагати додаткових зусиль для забезпечення стабільності. 4. Зміни в рейтингових оцінках: Агентства рейтингового оцінювання можуть переглядати рейтинги банків на основі їхньої фінансової стійкості і ризиків, пов'язаних із змінами в економічних умовах.

Джерело: розроблено автором самостійно

Загалом, вплив війни і пандемії COVID-19 на рейтингове оцінювання банків в Україні буде залежати від конкретних обставин і стратегій, які приймаються керівництвом банку для управління ризиками і адаптації до змін в економічних умовах. В 2022 році інформаційний проєкт оцінки надійності банків Mind склав рейтинг життєздатності банків (додаток Б) [39].

Рейтинг банку визначається як середнє арифметичне балів, отриманих банком за трьома групами чинників:

1) стресостійкість банку, яка передбачає визначення залежності від вкладів фізичних осіб, якості фондування, прибутковості, ліквідності, достатності капіталу, масштабів діяльності;

2) лояльність вкладників, що, у свою чергу, передбачає визначення ринкової частки банку, абсолютного і відносного росту роздрібних вкладів, оцінку досвіду роботи банку на ринку та його платіжної репутації;

3) оцінка аналітиків. За кожним із трьох чинників банк може набрати від одного до п'яти проміжних балів, а проміжний бал кожного фактору (стресостійкість, лояльність) залежить від зваженої суми первинних балів їхніх складових [7].

По кожному з трьох чинників (стресостійкість банку, лояльність вкладників, оцінка аналітиків) банк може набрати від 1 до 5 проміжних балів. Проміжний бал кожного фактору (стресостійкість, лояльність) залежить від зваженої суми первинних балів їх складових. Первинні бали за складовими (від 1 до 5) залежать від діапазону значень в які потрапляє відповідний показник [31].

Фінансова стійкість в економічному аналізі традиційно визначається через систему кількісних і якісних показників, що характеризують структуру капіталу комерційного банку, ступінь концентрації її власного й залученого капіталу, фінансовий важіль, достатність фінансування активів з різною ліквідністю джерелами різного терміну і ступеня сталості. При цьому завжди відзначається, що поняття фінансової стійкості більш широке ніж ключові поняття фінансового аналізу: "ліквідність", "платоспроможність", "кредитоспроможність". І більше того, оцінка фінансової стійкості тісно пов'язана й базується на оцінці ліквідності та платоспроможності, а, отже, є комплексною характеристикою якості діяльності банку [19].

Таким чином, рейтингова оцінка грає ключову роль у визначенні фінансового стану банку та впливає на його можливість залучати капітал, функціонувати на ринку та управляти ризиками. Банки зазвичай вкладають значні зусилля в збереження та підвищення свого рейтингу, оскільки це важливий чинник їхнього успіху і стабільності. Рейтингове оцінювання банків базується на глибокому аналізі фінансового стану, ризиків та різних факторів, що впливають на банк. Цей процес має на меті надати інформацію стосовно стійкості і надійності банку, що є важливим для прийняття інвестиційних та фінансових рішень.

РОЗДІЛ 2.
АНАЛІЗ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

2.1. Оцінка головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків

Рейтингове оцінювання банків базується на комплексному аналізі їх фінансового стану, ризиків та внутрішніх процесів. Методики та їх елементи допомагають інвесторам, регуляторам і клієнтам зрозуміти, наскільки надійним і стійким є банк, і приймати обґрунтовані рішення щодо співпраці з ним. В період війни та фінансової нестабільності рейтинг банків може суттєво змінюватися, оскільки це створює все нові фінансові, економічні та політичні ризики, які впливають на банки та їхню діяльність.

В цих умовах рейтингові агентства повинні бути особливо обережними та здійснювати глибокий аналіз всіх факторів, які можуть вплинути на фінансову стійкість банків і надійність їхніх рейтингів. Рейтингові агентства повинні уважно аналізувати геополітичні фактори, такі як військові конфлікти, санкції, торгові обмеження, які можуть вплинути на ефективність банків у певній країні або регіоні. Нестабільність в країні може призвести до спаду економічної активності, зниження платоспроможності клієнтів та збільшення ризику неповернення кредитів. Рейтингові агентства також повинні враховувати ці фактори при оцінці банків.

На даний час у Державному реєстрі уповноважених рейтингових агентств перебуває три міжнародних рейтингових агентства та п’ять національних рейтингових агентств «Експерт-Рейтинг», «Рюрік», «ІВІрейтинг», «Кредит-Рейтинг», «СтандартРейтинг» [6].

Таблиця 2.1

Кількість рейтингів присвоєних банкам України національними рейтинговими агентствами, станом на січень 2023 року

Рейтингове агентство	Кредитні рейтинги банків		Рейтинг надійності депозитів	
	Кількість рейтингів	Питома вага,%	Кількість рейтингів	Питома вага,%
Кредит-Рейтинг	16	26.7	8	22.2
Експрес Рейтинг	12	20	3	8.3
Рюрік	12	20	11	30.6
Стандарт Рейтинг	11	18.3	6	16.7
ІВІ - Рейтинг	9	15	8	22.2
Всього	60	100	36	100

Джерело: побудовано за даними [6].

Показники, які використовують рейтингові агентства для оцінки діяльності банків, грають важливу роль для визначення фінансової стійкості та ризику банку (додаток В) [6].

Таблиця 2.2

Показники комплексної оцінки діяльності банків для розрахунку ТППР

Група показників	Назва показника	Формула розрахунку
Показники достатності капіталу	Показник достатності капіталу	*ВК/ДА*
	Коефіцієнт захищеності капіталу	*ЗК/ВК*
	Рівень левериджу	*ВК/СЗ*
Показники ліквідності	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	*ЛА/ЗЗ*
	Генеральний коефіцієнт	(*ЛА* +

	ліквідності	*ЗК)/СЗ*
Показники ділової активності	Коефіцієнт працездатності активів	*ДА/ЗА*
	Рівень проблемних кредитів	*ПК/ЗА*
Показники доходності та прибутковості	Прибутковість капіталу	*П/ВК*
	Прибутковість активів	*П/ДА*
	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	*ВК/СФ*
	Співвідношення доходів та витрат	*Д/В*

Джерело: побудовано за даними [38].

Тому одним із важливіших факторів, який впливає на стійкість банківської системи, є її ліквідність, що за своєю суттю є динамічним, характеризує своєчасність, повноту та безперервність виконання грошових зобов'язань банківської системи, рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки. На ліквідність банківської системи впливають також такі фактори: рівень прибутковості (К4, К5, К6), рівень покриття депозитами валових кредитів (К10), частка недіючих кредитів (К3) і рівень розвитку фондового ринку (К11), рівень резервування (К18) [15].

Найбільш відомими рейтинговими системами, що використовуються в економічно розвинених країнах світу, є: рейтинг компанії Standart & Poor's, рейтинг експертів Sheshunoff Bank, рейтингова система CAMELSO. Досить популярними є методики В.С. Кромонова, О.Б. Ширинської, а також рейтинги ІЦ «Рейтинг», ІА «Прозора Україна», «Інвестиційна газета», «Компаньйон» та рейтинг Асоціації українських банків і Національного банку України. На основі наведених рейтингів зовнішні користувачі можуть лише частково сформувати свою думку щодо доцільності майбутньої співпраці з банком, оскільки вони не повністю показують реальну оцінку надійності банку [9 с.1348].

Наприклад рівень надійності банку присвоюється за результатами розрахунку інтегрального коефіцієнта надійності згідно з такою оціннкою підсумковою шкалою надійності (рис.2.1)

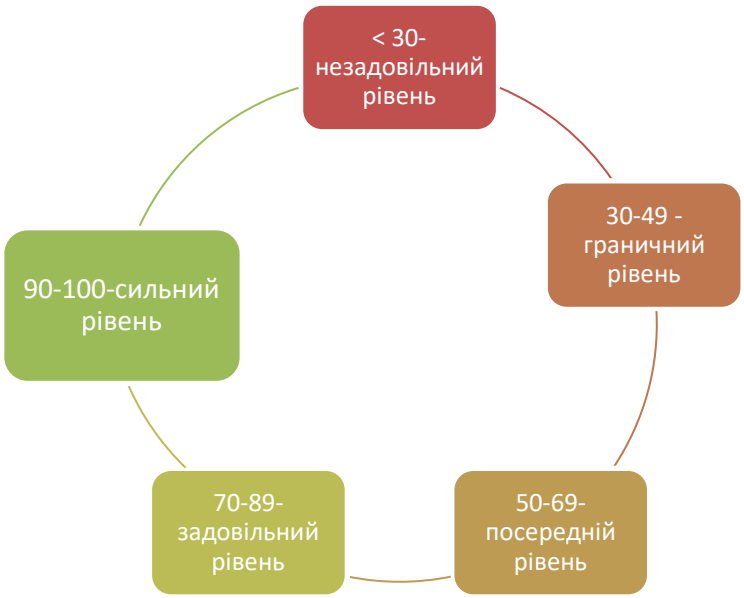

Рис. 2.1 Рівень надійності банку за результатами розрахунку інтегрального коефіцієнта

Джерело: складено автором за даними [11].

До прикладу рейтингова система CAMELSO допомагає виявити недоліки, що можуть призвести до банкрутства банку та вимагають посиленого контролю з боку органів банківського нагляду. Це дозволяє заздалегідь вжити відповідні заходи для виправлення недоліків і стабілізації фінансового стану банку.Основою рейтингової системи CAMELSO є оцінка ризиків і визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами: Капітал – Capital Adequacy (C); Якість активів – Asset Quality (A); Менеджмент і корпоративне управління – Management (M); Надходження – Earnings (E); Ліквідність– Liquidity (L);Операційний ризик- Operational Risk (O) [24].

Більшість органів нагляду у світі зберегли CAMELS як частину своєї наглядової функції. CAMELS продовжує бути загальноприйнятим стандартом вимірювання результатів діяльності банку; проте у міру того, як нагляд на основі оцінки ризиків впроваджуватиметься у світі, CAMELS, можливо, врешті-решт буде замінено постійною групою ризиків. В багатьох інших великих регіонах CAMELS збережено як інструмент вимірювання як компроміс

з іншими органами нагляду там, де сфери відповідальності переплітаються [18 с.129].

Найбільш поширеними методологічними підходами до оцінювання інвестиційної привабливості банків рейтинговими агентствами є (рис.2.2)

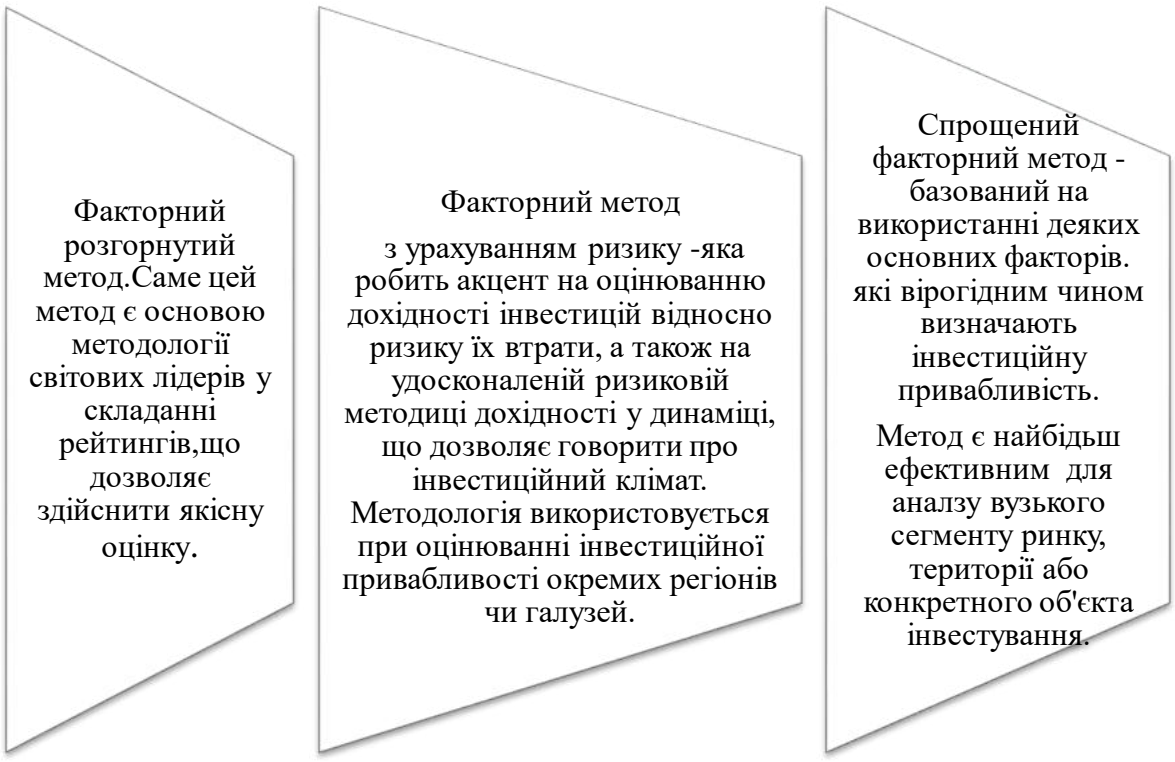

Рис.2.2 Методи оцінювання інвестиційної привабливості рейтинговими агентствами

Джерело: розроблено автором на основі [44].

Таблиця 2.3

Основні елементи та методики рейтингового оцінювання

Фінансовий аналіз	Балансовий аналіз: Оцінка активів, пасивів та власного капіталу банку для визначення його фінансової стійкості. Аналіз звіту про прибуток: Вивчення прибутковості та структури доходів та витрат, щоб зрозуміти, наскільки прибутковий банк.
Кредитний аналіз	Оцінка кредитного портфеля: Визначення якості

	позикового портфеля, включаючи розрахунок кредитного ризику та величину відшкодування в разі неплатоспроможності позичальників. Аналіз кредитних історій: Вивчення історії кредитних операцій, щоб виявити шаблони поведінки позичальників та ідентифікувати можливі ризики.
Ринковий аналіз	Оцінка кон'юнктури ринку: Врахування макроекономічних факторів, таких як процентні ставки, інфляція та споживчий попит, які можуть впливати на фінансову діяльність банку.
Методики оцінки ризику	Стрес-тести: Визначення, як банк може реагувати на несподівані події, такі як фінансова криза або зміни в ринкових умовах. Вимірювання операційного ризику: Оцінка ризиків, пов'язаних з внутрішньою діяльністю банку та системами управління ризиками.
Регуляторні вимоги	Відповідність нормативам: Визначення, наскільки банк відповідає вимогам і стандартам, встановленим фінансовими регуляторами.
Оцінка управління ризиками	Аналіз корпоративного управління: Оцінка ефективності структури управління банком та його стратегії управління ризиками.

Джерело: розроблено автором самостійно

Кожна із вищезазначених методик має певні недоліки, переваги та особливості, детальну характеристику можна прослідкувати в табл.2.4

Таблиця 2.4

Порівняльна характеристика моделей рейтингової оцінки

Групи	**Рейтингові методики**

показників	CAMELS	В. С. Кромонова	Вітчизняна методика	Центр наукових досліджень	«Експерт Україна»
Капітал	+	+	+	+	+
Якість активів	+	-	+	+	-
Рентабельність	-	-	-	+	+
Прибутковість	+	+	-	х	х
Ліквідність	+	+	+	+	+
Надійність	+	+	-	+	х
Захищеність	-	+	-	+	х
Ризики	+	-	-	+	+

Джерело: складено автором за даними [3].

З даної таблиці можна зробити висновок, що найбільш популярними є методики CAMELS та В. С. Кромонова. Основні відмінності між ними полягають у тому, що CAMELS є міжнародно визнаною системою та включає п'ять ключових категорій оцінки, тоді як В. С. Кромонова розроблена для вітчизняних умов і може бути більш адаптованою до конкретних ринків, але не має міжнародної репутації. Рейтинговий вибір залежить від потреб та конкретного контексту оцінки фінансової стійкості банку.

Якщо порівнювати переваги і недоліки саме цих двох методик можна прослідкувати наступне:

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика CAMELS та В. С. Кромонова

Методика	**CAMELS**	**В. С. Кромонова**
Переваги	Впроваджена та визнана на міжнародному рівні система оцінки фінансової стійкості банків; Включає п'ять ключових складових оцінки: капітал, активи, менеджмент, прибуток, ліквідність та чутливість до ризику; Легко використовується для порівняння різних банків і визначення їхньої загальної стійкості.	Розроблена для оцінки фінансової стійкості вітчизняних банків, що може бути більш адаптованою та точною для конкретних ринків; Включає у себе широкий спектр показників, які дозволяють більш глибоко аналізувати фінансовий стан банку.
Недоліки	Може бути суб'єктивною, оскільки оцінка деяких категорій, наприклад, менеджменту, може бути суб'єктивною та залежати від оцінки аналітика; Складність інтерпретації рейтингів для великої кількості банків.	Не має міжнародного визнання та використовується переважно в Україні; Може бути більш складною для використання на міжнародному рівні або для порівняння різних банків з різних ринків.

Джерело: розроблено автором самостійно

Слід зазначити,що міжнародні рейтингові агентства, такі як Moody's, Standard & Poor's (S&P), Fitch Ratings та інші, встановлюють рейтинги на основі аналізу фінансової звітності банку, його кредитного портфеля, ліквідності, капіталу та інших факторів.

Довгострокові рейтинги Moody’s – це оцінка відносного кредитного ризику фінансових зобов’язань із початковим терміном погашення один рік або більше. Вони розглядають можливість того, що фінансове зобов’язання не буде виконано, як було обіцяно. Такі рейтинги використовуються за глобальною шкалою Moody’s і відображають як ймовірність дефолту, так і будь-які фінансові втрати, понесені в разі дефолту [27].

Fitch Ratings публікує кредитні рейтинги, які є прогнозними висновками про відносну спроможність або зобов’язання суб’єкта господарювання виконувати фінансові зобов’язання. Шкала кредитних рейтингів Fitch для емітентів і випусків виражається за допомогою категорій від «AAA» до «BBB» (інвестиційний рівень) і від «BB» до «D» (спекулятивний рівень) з додатковим +/- для рівнів від AA до CCC, що вказує на відносні відмінності ймовірність дефолту або відновлення за проблемами [26].

S&P Global Ratings входить до групи S&P Global, яка є провідною міжнародною компанією, що надає кредитні рейтинги, еталонні показники, дослідження та бізнес-рішення для організацій, що працюють на глобальних фінансових та сировинних ринках, а також в автомобільній промисловості. Продукти та послуги, які пропонує S&P Global, допомагають багатьом провідним міжнародним компаніям орієнтуватися в економічній ситуації та планувати майбутнє з упевненістю. кредитні рейтинги дозволяють визначити кредитну якість того чи іншого боргового зобов'язання, наприклад, корпоративних або муніципальних облігацій, а також відносну ймовірність дефолту за такими зобов'язаннями [28].

Оцінка банків в Україні використовує різні показники та методики для визначення їхньої фінансової стабільності та кредитоспроможності. Важливо розуміти, що ця оцінка допомагає інвесторам, клієнтам та регуляторам зробити інформований вибір при взаємодії з банками та здійсненні фінансових операцій.

Війна та геополітичні конфлікти створюють додаткові ризики та нестабільність для рейтингових агентств, оскільки вони повинні аналізувати надзвичайно складні та змінні ситуації. Регулятори можуть вводити нові правила та обмеження для банків. Рейтингові агентства повинні аналізувати, як ці регуляторні зміни можуть вплинути на фінансовий стан та діяльність банків. Війна може призвести до валютних коливань та обмежень на фінансові

операції. Рейтингові агентства мають аналізувати, наскільки ці фактори можуть вплинути на фінансовий стан банків та їх можливість виходити на міжнародні ринки капіталу. Рейтингові агентства і їх методики грають важливу роль у наданні інвесторам та клієнтам інформованих рішень, тому їхні оцінки залишаються важливим інструментом для оцінки фінансових ризиків.

2.2. Дослідження сучасного стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки

З початку війни банки продовжували свою діяльність – майже безперебійно в тих регіонах, де це було безпечно для працівників та клієнтів. Вони забезпечували роботу відділень, постачали готівку, зберігали персонал та безперебійно надавали послуги онлайн. У середині червня працювало вже 85% банківських відділень країни. Фінустановам вдалося вистояти під натиском численних кібератак, які значно посилилися в лютому. Для збереження даних банки перемістили їх до хмарних сховищ [24].

За останній рік кількість учасників рейтингу зменшилася на 6 установ. Ще в першій половині року було виключено неплатоспроможний Мегабанк і ліквідовано російські Промінвестбанк та Сбєрбанк. Наприкінці – виведено з ринку банк «Січ» [36].

Досліджуючи питання розвитку банків можна прослідкувати тенденцію до зниженняя їх кількості (рис.2.3).

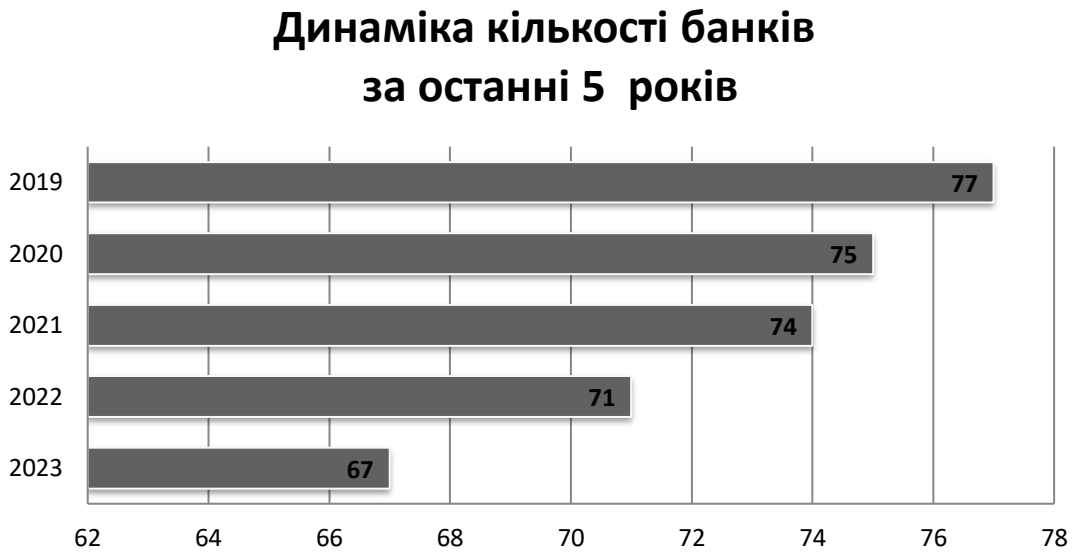

Рис. 2.3 Динаміка кількості банків України станом на 01.01.2019–2023 рр.

Джерело побудоване автором за даними[31;12] .

Проаналізувавши динаміку кількості банків за останні 5 років можна спостерігати різке зменшення банківських установ в зв'язку з економічною кризою, пандемією та повномасштабним вторгненням, що є негативним явищем для розвитку країни та її фінансових результатів.

В умовах військового вторгнення за результатами першого півріччя банківська система продемонструвала збитки. За перші 6 місяців 2022 року вона втратила 4,6 млрд грн. Як пояснюють у НБУ, до негативних фінансових результатів призвели значні обсяги сформованих резервів під очікувані збитки. Також збитки посилювалися через впровадження «кредитних канікул» та зниження попиту на послуги. Водночас, незважаючи на складні умови, 46 банків зафіксували за перше півріччя прибутки. Сумарно вони заробили 9,99 млрд грн, але понад половини від цієї суми припадає на Приватбанк — майже 6,3 млрд грн. На другому і третьому місці за розміром прибутку Укрсиббанк та Райффайзен Банк, які заробили 724 і 628 млн грн відповідно (рис.2.4)[31].

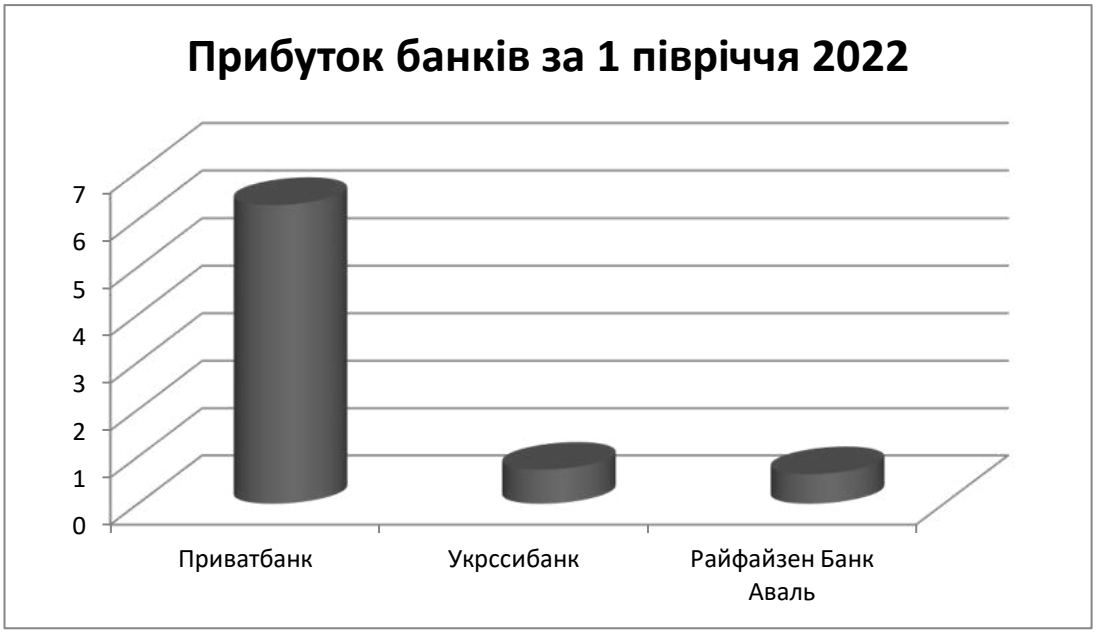

Рис.2.4 Прибуток банків за 1 півріччя 2022 року.

Джерело: побудоване автором на основі джерела[31].

Проаналізувавши показники прибутковості банків, можна прослідкувати, що найбільш прибутковим банком за 1 півріччя 2022 року є Приватбанк 6,3 млрд грн, що свідчить про стійкість та ефективну стратегію найбільшого банку України в умовах кризи. Приватбанк дотримується високих стандартів управління ризиками та кредитним портфелем, що допомагає знизити можливі збитки.

Таблиця 2.6

5 найбільших банків за величиною активів 2023 року

	Банк	**Активи, тис. грн.**
1	ПриватБанк	572 448 057
2	Ощадбанк	271 908 631
3	Укресімбанк	237 277 674
4	УКРГАЗБАНК	167 751 760
5	Райффайзен Банк Аваль	108 513 066

Джерело: побудовано автором на основі [30].

За даними таблиці можна прослідкувати, що саме Приватбанк і у 2023 теж має найбільшу величину активів, що свідчить про великий обсяг депозитів і вкладів клієнтів, а також інші активи, такі як позики, інвестиції в цінні папери, нерухомість та інші фінансові інструменти. Велика частка активів також може свідчити про стійкість та надійність банку, оскільки більший обсяг активів може допомагати банку відшкодовувати можливі втрати та виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та іншими контрагентами. Цей банк є лідером в Україні за числом клієнтів. Він володіє однією з найбільших мереж філіалів та банкоматів у країні, що робить його доступним для клієнтів по всій Україні.

Фінансова стійкість є показником того, наскільки банк може ефективно управляти фінансовими ризиками та забезпечувати стабільність у фінансовому секторі. Фінансово стійкі банки зазвичай мають менший ризик великих фінансових труднощів або банкрутства в майбутньому. Це забезпечує довгострокову стабільність і надійність банку, що є важливим для клієнтів і інших зацікавлених сторін. Тому цей аспект важливо враховувати при оцінці та рейтингу стійкості банків та знати детально етапи побудови (додаток Г) [20].

Банківський сектор залишається операційно прибутковим, незважаючи на нижчі, внаслідок воєнних дій, темпи зростання операційних доходів. Чистий операційний прибуток за результатами п’яти місяців 2022 року зріс на понад 30% р/р. Зокрема, наразі найбільшу загрозу для банків становить реалізація кредитного ризику. За оцінками, буде втрачено щонайменше 20% кредитного портфеля. Обсяг непрацюючих кредитів у березні – травні 2022 зріс на 12,4 млрд грн, відповідно частка NPL зросла на 1,1 п.п. до 27,6% станом на 1 червня, але вона є нижчою, ніж на початку року (30% на 1 січня). Банки поступово почали визнавати погіршення якості кредитів, спричинене війною [22].

Прибуток діючих українських банків у січні-липні 2023 року становив 83,2 млрд грн, що у 24,5 раза більше, ніж за аналогічний період минулого року

(3,4 млрд грн). Досягнутий показник є рекордно високим за всю історію: до цього найвищим за 7 міс. був чистий прибуток банків у довоєнному 2021 році - 39,8 млрд грн порівняно з 28,4 млрд грн у 2020 році та 36,7 млрд грн - у 2019 році [17].

За словами голова ради Незалежної асоціації банків України Олени Коробкової, зараз існує п’ять головних викликів, які актуальні для всіх учасників банківського ринку країни під час війни. "Перший виклик – це зниження доходів відносно витрат. Другий – зростання частки непрацюючих кредитів. Третій – для деяких банків, із часткою 15 відсотків, це залежність від вже недешевого рефінансування НБУ. Четвертий – масова міграція людей за кордон, яка негативно впливає на економічну активність і обсяг операцій в Україні та унеможливлює фізичне відвідування відділенньь, коли це буває необхідно. І п’ятий виклик – це втрата частини персоналу або через міграцію, або через мобілізацію" [43].

Вирішення зазначених викликів під час війни для учасників банківського ринку України може включати наступні шляхи:

1. **Ефективне управління витратами:** Банки можуть зосередитися на оптимізації внутрішніх процесів та витрат. Це може включати реорганізацію та реінжиніринг бізнес-процесів, а також удосконалення внутрішнього контролю та ефективності управління ресурсами.

2. **Рефінансування кредитів:** Банки можуть шукати альтернативні джерела рефінансування, які були б більш доступними і дешевими, для зменшення залежності від рефінансування від Національного банку України.

3. **Управління непрацюючими кредитами:** Боротьба з непрацюючими кредитами може включати в себе активне взаємодію з боржниками для врегулювання боргів, створення резервів на покриття можливих збитків та модернізацію систем кредитного моніторингу.

4. **Мобільність і дистанційна робота:** Для уникнення негативних впливів міграції та обмежень на фізичне відвідування відділень, банки можуть активно розвивати дистанційний банкінг та мобільні банківські послуги для клієнтів. Це дозволить клієнтам здійснювати операції з будь-якого місця.

5. **Кадровий потенціал:** Банки можуть шукати можливості для навчання та перекваліфікації свого персоналу, а також розвивати стратегії збереження та мотивації працівників, щоб зменшити втрату персоналу під час міграції або мобілізації.

Ці заходи допоможуть банкам адаптуватися до незвичайних обставин, зберігати стабільність та підтримувати обслуговування клієнтів під час війни.

Таблиця 2.7

Оцінка рейтингів певних показників банків за І квартал 2023 р.

№	Банк	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	Стресостійкість
1	Приватбанк	5	5	4	3.7
2	ПУМБ	5	4	3.7	3.4
3	Ощадбанк	3	4.3	2	2.9
4	Райффайзен Банк	5	4	4	4.3
5	ОТП Банк	5	3.7	4.7	4.2
6	Укрексімбанк	2.7	3	1	3.2

Джерело: складено за даними [30]

Проаналізувавши окремі показники шести банків, можна зробити висновок що Укрексімбанк має найнижчу прибутковість та достатність капіталу, але середню ліквідність та стресостійкість. ОТП Банк також має високу прибутковість, але меншу ліквідність в порівнянні з Приватбанком. Достатність капіталу та стресостійкість відносно високі. Райффайзен Банк має

відносно високі показники. Ощадбанк має нижчу прибутковість, але високий рівень ліквідності. Достатність капіталу та стресостійкість відносно низькі. ПУМБ має високу прибутковість, але трохи меншу ліквідність порівняно з Приватбанком. Його достатність капіталу та стресостійкість також на високому рівні, але трохи нижчі, ніж у Приватбанка. Приватбанк має високу прибутковість та ліквідність. Його достатність капіталу та стресостійкість також на досить високому рівні, що свідчить про стабільність та вказує на високі рейтингові позиції банку.

Рейтингові агентства визначають кредитний рейтинг за національною рейтинговою шкалою, яка включає два рівні рейтингів: інвестиційний і спекулятивний.

Таблиця 2.8

Рівні рейтингів	**Рейтингова шкала**
Інвестиційний діапазон рівнів рейтингів, які присвоюються позичальникам (або їхнім борговим інструментам), що демонструють найвищу фінансову стійкість і володіють надійнішою позицією в порівнянні з іншими позичальниками (борговими інструментами)	Довгострокові рейтинги - uaAAA, uaAA, uaA, uaBBB Короткострокові рейтинги - uaK1, uaK2, uaK3
Спекулятивний діапазон рівнів рейтингів, які відображають підвищений ризик, об умовлений гіршими в порівнянні з інвестиційним рівнем фінансовими можливостями позичальника виконати свої зобов'язання	Довгострокові рейтинги– aBB, uaB, uaCCC, uaCC, uaC, uaD Короткострокові рейтинги - aK4, uaK5, uaKD

Джерело: побудовано автором на основі джерела [7].

Слід зазначити, що для рейтингового оцінювання банківських установ використовують національну рейтингову шкалу, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2007 р. N 665 [35].

Рейтингова шкала слугує певним інструментом для оцінки фінансової стійкості банків, який впливає на їхню діяльність, взаємовідносини з інвесторами та клієнтами, а також сприяє зниженню ризику в фінансовій системі. Рейтингова шкала має важливе значення для рейтингового оцінювання банків у наступних аспектах:

1. Визначення кредитоспроможності: Рейтингова шкала допомагає визначити кредитоспроможність банків та їх здатність виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та вкладниками. Високий рейтинг свідчить про стабільність та надійність банку в плані відшкодування зобов'язань.

2. Привабливість для інвесторів: Інвестори, вкладники, та інші фінансові учасники використовують рейтинги, щоб оцінити ризики та вигоди, пов'язані з вкладанням грошей в конкретний банк. Високий рейтинг робить банк більш привабливим для інвесторів.

3. Зниження ризику: Для наглядових органів і регуляторів, рейтинги можуть бути важливим інструментом для визначення, наскільки добре банк дотримується вимог щодо капіталу, ліквідності та інших нормативів, які спрямовані на зниження ризику фінансової системи.

4. Оцінка довгострокової стабільності: Рейтинги дозволяють оцінювати довгострокову стабільність банків. Вони можуть вказати на проблеми, які можуть виникнути в майбутньому і, таким чином, допомогти уникнути кризи або фінансових проблем.

Відповідно є і рейтинговий звіт - це основний документ, який надається на розгляд членам Рейтингового комітету (колегіальний орган) для прийняття

рішення про визначення кредитного рейтингу позичальника/боргового інструменту. Надалі Рейтинговий звіт, а також Рішення рейтингового комітету, передаються позичальнику/емітенту і використовуються ним, як у регуляторних цілях, так і як інструмент комунікації з інвесторами і діловими партнерами [29].

Процедура присвоєння рейтингової оцінки містить такі основні етапи:

1) Укладання договору про визначення кредитного рейтингу.

2) Формування аналітичної групи.

3) Збір інформації.

4) Аналіз даних.

5) Уточнення результатів аналізу.

6) Визначення рейтингової оцінки.

7) Контроль результатів рейтингування Клієнтом.

8) Розповсюдження інформації щодо визначеного кредитного рейтингу [25].

До прикладу досліджуючи Приватбанк як один з найбільших та стабільних банків в Україні, слід зазначити що він є достатньо прибутковим та має розгалужену мережу філіалів і широкий спектр послуг для своїх клієнтів. Приватбанк часто отримує високі рейтинги від відомих рейтингових агентств, що підтверджує його фінансову надійність. Приватбанк є одним із найкращих банків в Україні за багатьма параметрами та рейтингами. Ось деякі з ключових факторів, наведені на рис.2.5 які роблять його одним із лідерів на фінансовому ринку.

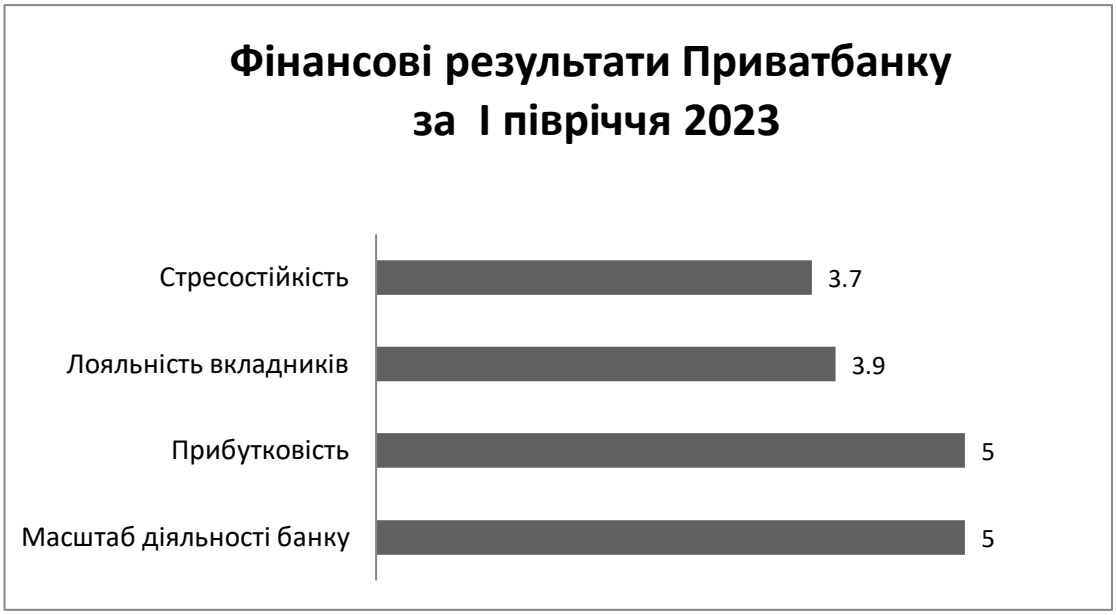

Рис.2.5 Рейтинг фінансових результатів АТ «ПриватБанк» станом на І квартал 2023 р.

Джерело: складено за даними [31].

Минулий 2022 рік ПриватБанк завершив з прибутком в сумі 30,252 млрд грн, а в першому півріччі 2023-го його прибуток сягнув 29,75 млрд грн — це трохи менш як половина загального прибутку вітчизняної банківської системи [40].

За даними Нацбанку, ПриватБанк за розміром активів (759,3 млрд грн станом на травень 2023) посідає 1 місце на ринку серед 65 банків. Одночасно Fitch знизило рейтинг державної підтримки GSR Приватбанку із "ccc-" до "немає підтримки" (ns).Зниження рейтингу GSR відображає, що в разі істотного дефіциту капіталу ПриватБанк, швидше за все, буде працювати в умовах регулятивного капіталу в найближчій перспективі, а не отримувати оперативну надзвичайну підтримку капіталу від держави [13].

До прибуткової роботи повернувся й Укргазбанк. На 01.07.2023 року частка NPL у його кредитному портфелі становила 27,30%. За даними звітності, яку опубліковано на сайті НБУ, банк завершив перше півріччя 2023 року з чистим процентним доходом 2,66 млрд грн та чистим комісійним доходом

0,645 млрд грн. Укрексімбанк завершив перше півріччя 2023 року з чистим процентним доходом на рівні 1,597 млрд грн та чистим комісійним доходом 0,55 млрд грн. Чистий прибуток банку після оподаткування за підсумками першого півріччя 2023 року становив 1,976 млрд грн. Одна із причин прибуткової роботи державних банків — підвищення рівня процентних ставок, зокрема за депозитними сертифікатами НБУ [40].

Таким чином, дослідивши рейтингове оцінювання банків виділили головні елементи і методики рейтингового оцінювання банків, що дозволило отримати глибше розуміння процесу оцінки фінансової стабільності та ризиків банківських установ. Дослідження сучасного стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки надає важливий внесок в аналіз фінансової ситуації банків та їхнього місця на ринку. Слід зауважити що наразі уповноваженими є три міжнародних рейтингових агентства та п’ять національних рейтингових агентств для оцінки рейтингів. Досліджуючи рейтингове оцінювання банківського сектора можна прослідкувати різке скорочення банківських установ, що є наслідком воєнних дій в середині країни та економічної кризи внаслідок пандемії 2019 року. Оцінивши рейтинг банків за окремими показниками варто зазначити що лідером залишається Приватбанк, який не втрачає лідерські позиції серед інших банків.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

Покращення рейтингової оцінки діяльності банків в Україні є важливим завданням, оскільки цей процес відіграє ключову роль у фінансовому секторі та має великий вплив на інвесторів, вкладників та суспільство загалом. Проте існують певні проблеми, які перешкоджають оптимальному розвитку рейтингового оцінювання банків в Україні:

1. **Відсутність повноцінного ринку обліку та аудиту**: Відсутність належно розвиненого ринку аудиторських послуг та недостатність стандартів обліку може ускладнити здійснення точного рейтингового оцінювання.
2. **Політичні ризики**: Нестабільність в політиці та внутрішні конфлікти можуть вплинути на рейтинг банків, створюючи негативне враження на інвесторів.
3. **Недостатній доступ до інформації**: Відсутність доступу до повної та достовірної фінансової інформації банків може ускладнити оцінку їхньої фінансової стійкості.
4. **Серйозна конкуренція між рейтинговими агентствами**: В Україні працює кілька рейтингових агентств, і конкуренція між ними може вплинути на якість та об'єктивність рейтингових оцінок.
5. **Регуляторні втручання**: Регуляторні зміни та втручання з боку уряду можуть мати негативний вплив на рейтингове оцінювання.

Удосконалення рейтингового оцінювання банків в Україні з використанням закордонного досвіду може бути корисним для поліпшення фінансової стабільності та довіри до банківської системи. Нище наведені наступні етапи, які покращать ситуацію:

1. Використання міжнародних стандартів: Важливо адаптувати практику рейтингового оцінювання відповідно до міжнародних стандартів і

рекомендацій, зокрема тих, що розроблені Міжнародними кредитними рейтинговими агентствами та Базельським комітетом з банківського нагляду.

2. Залучати незалежних експертів: Для підвищення надійності рейтингових оцінок рекомендується включати до процесу оцінювання незалежних експертів, які мають досвід та експертні знання в галузі банківської діяльності.
3. Забезпечення прозорості і відкритості: Слід розміщувати публічно інформацію про методологію оцінювання та результати, щоб забезпечити прозорість процесу.
4. Адаптуйватися до змінних умов: Рейтингове оцінювання повинно бути гнучким та адаптованим до змін у фінансовому ринку та банківській системі.
5. Вдосконалювати аналітичні методи: Застосовуйте сучасні методи та моделі аналізу, такі як стрес-тестування та аналіз сценаріїв, для оцінювання фінансової стійкості банків.
6. Враховувати зміни банківської галузі: впроваджувати нові стандарти та вимоги до банківських установ.
7. Співпрацювати із регуляторами: Зберігати активний зв'язок із банківськими регуляторами, які можуть надавати інформацію щодо регуляторних змін .

У світовій практиці використовують такі методи побудови рейтингу: номерний, бальний, індексний та регресійний. Номерний рейтинг – це присвоєння місця банку за кожним з оцінюваних об'ємних показників. Бальний рейтинг – присвоєння місця банку за комплексною оцінкою показників, що записана сумою балів. Регресійна методика передбачає визначення деякої сукупності банків, розрахунок значень факторних показників по кожному банку і середніх за їх сукупністю. При використанні індексної методики рейтингу визначаються оціночні показники фінансового стану банку та вагові коефіцієнти для кожного з показників [21].

У світі налічується понад 100 рейтингових агентств, але домінуюча роль належить «Великій трійці» рейтингових агентств, це загальновідомі Fitch Ratings, Moody's і Standard & Poor's, які є представниками США. На ці рейтингові агентства припадає 95% рейтингового бізнесу. В тому числі Moody's та S&P домінують на 80% міжнародного ринку, а Fitch контролює приблизно 15% світового ринку [8].

Варто зазначити, що країни, які беруть за основу рейтингову методику, поступово вносять в неї корективи з урахуванням особливостей свого розвитку. Наприклад, Народний банк Польщі у процесі оцінювання за методикою CAMELS докладніше аналізує якість внутрішнього контролю та аудиту, ефективність інформаційних систем; Органи банківського нагляду Чехії, використовуючи рейтингову систему CAMELS, особливу увагу приділяють якості менеджменту [4].

Використовуючи методику CAMELS, слід керуватися також Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, яка була затверджена Постановою Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368 [34].

Рейтингова система CAMELS дає можливість НБУ оцінювати загальний стан та стабільність банківської системи. Назва методу це абревіатура, яка походить від його складових:

- «C» (Capital adequacy) — адекватність капіталу;
- «A» (Asset quality) — якість активів
- «M» (Management) — менеджмент;
- «E» (Earnings) — надходження або рентабельність;
- «L» (Liquidity) — ліквідність;
- «S» (Sensitivity to Risk) - чутливість до ринкових [33].

Найвідомішими методиками коефіцієнтного аналізу серед зарубіжних є наступні:

Із 1997 р. Центральний банк Німеччини і Федеральне відомство контролю за банками використовують систему – BAKred Information System (BAKIS), що охоплює 47 коефіцієнтів, 19 із яких належать до кредитного ризику, 16 – до ринкових ризиків, 2 – до ризиків ліквідності, 10 – до прибутковості банківських операцій. У США – Bank Monitoring Screens (BMS), що охоплює 39 фінансових показників та 35 параметрів, котрі належать до ринку капіталів [10].

Таблиця 3.1

Показники рейтингових систем оцінки банків

Показники та коефіцієнти	**Система/Країна**			
	CAMELS (США)	**CAEL (США)**	**PATROL (Італія)**	**ORAP (Франція)**
Категорії показників та коефіцієнтів, усього	6	4	5	6
Якість активів	1	5	1	4
Платоспроможність	1	5	1	2
Прибутковість	1	4	1	3
Ліквідність	1	5	1	1
Ринковий ризик	1	–	–	1
Управління та контроль	1	–	1	3
Економічні	–	–	–	–
Інші	–	–	–	–

Джерело: [16].

Проаналізувавши показники таблиці CAMELS має найбільшу кількість категорій показників (6), що свідчить про докладний аналіз фінансового стану банків в США. Кожна рейтингова система має свої переваги та обмеження.

Наприклад, CAMELS оцінює більш широкий спектр показників, але це може бути більш складним процесом для банків. CAEL та PATROL концентруються на більш обмеженому наборі показників. Варто зазначити, що рейтингова система CAMELS яка використовується для оцінки фінансової стійкості та ефективності комерційних банків в США є найбільш популярна серед світових систем.

SWOT-аналіз може бути корисним інструментом для розуміння ролі рейтингового оцінювання банків та розробки стратегій та його оптимального використання (рис.3.1).

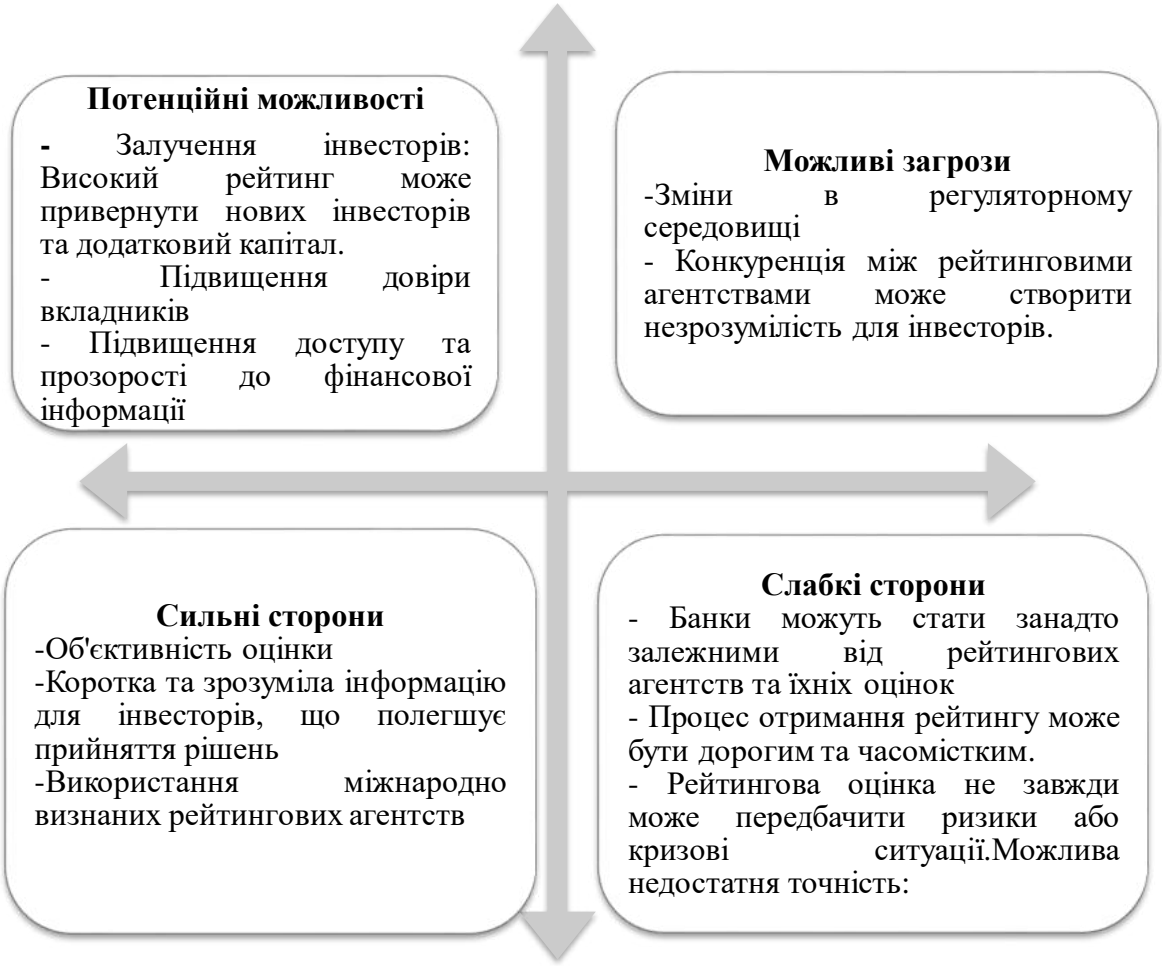

Рис. 3.1. SWOT-аналіз застосування рейтингової оцінки діяльності банків

Джерело: складено автором самостійно

У Нідерландах для оцінки фінансової стійкості банків, окрім показників, що характеризують банківську діяльність, використовують макроекономічні індикатори, котрі впливають на розвиток банківської системи в цілому: зростання ВВП та промислового виробництва, рівень безробіття, курс євро, індикатор кількості банкрутств протягом останнього року [10].

Варто звернути особливу увагу саме на закордонний досвід оцінювання банківської діяльності? до прикладу банківські стрес-тести стали активно проводити у Європі та США після світової фінансової кризи 2008 року, коли платникам податків довелося виручати деяких кредиторів із недостатнім капіталом. Тепер вони є частиною звичайного нагляду, щоб гарантувати, що банки можуть підтримувати економіку навіть у часи стресу на ринках [14].

Відповідно в Україні через пандемію в 2020 році та військовий стан 2022 року регулярна вправа стрес-тестування не проводилась, провели лише експрес тест, тому це несе собою негативні результати а саме: використовувались неаудійовані статистичні дані банків; менша точність результатів на рівні окремих банків; відсутня індивідуальна оцінки великих боржників [24].

Для покращення ситуації щодо стрес-тестування банків в Україні ажливо впровадити кілька ключових заходів:

1. **Проведення регулярних стрес-тестів**: Важливо відновити регулярні стрес-тести, які включають аналіз ризиків та оцінку резервів для банківської системи. Це дозволить оцінити стійкість банків до можливих кризових ситуацій і приймати вчасні заходи.
2. **Збільшення якості даних**: Потрібно поліпшити збір і аудит якості статистичних даних, які використовуються для стрес-тестування. Це включає в себе забезпечення актуальності та надійності фінансової інформації банків.

3. **Індивідуальна оцінка великих боржників**: Важливо розглядати кожного великого боржника окремо для оцінки ризиків. Це допоможе ідентифікувати проблемні позики та вжити необхідні заходи щодо їх реабілітації.

4. **Сприяння транспарентності і відкритості**: Влада та регулятори повинні сприяти відкритості в банківському секторі, забезпечуючи доступ до інформації про фінансовий стан банків та результати стрес-тестів для громадськості.

5. **Співпраця з міжнародними організаціями**: Україна може співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями та експертами для вдосконалення методології та практики стрес-тестування.

6. **Регулятивні зміни**: Регулятори повинні розглянути можливість вдосконалення нормативного середовища.

Запровадження цих заходів допоможе покращити якість стрес-тестування банків та підвищити стійкість фінансової системи України в умовах незвичайних ситуацій,

Отже, для покращення розвитку рейтингового оцінювання банків в Україні, важливо вирішувати ці проблеми та вдосконалювати нормативну базу, за допомогою закордонного досвіду, що сприятиме стабільності та надійності банківського сектору, а також підвищить прозорість та доступність фінансової інформації.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши детальніше рейтингову оцінку банків України можна підсумувати наступне:

1. Рейтингове оцінювання банків є важливим інструментом в сучасній фінансовій системі, яке допомагає інвесторам, клієнтам, регуляторам та іншим учасникам ринку зрозуміти фінансовий стан і стійкість банків. Рейтингове оцінювання базується на глибокому аналізі їх фінансової звітності, що включає баланс, звіт про прибуток і звіт про грошовий потік. Рейтингове агентство розробляє моделі для оцінювання різних видів ризиків, таких як кредитний ризик, ринковий ризик, операційний ризик і т. д. Це допомагає визначити, наскільки банк може впливати на зміни в економічному середовищі.

2. Дослідження дало змогу детальніше описати значення терміну рейтингова оцінка, описати види, функції рейтингового оцінювання. Здійснено аналіз існуючих методик, які використовуються як в Україні так і за кордоном. Показано принцип їх діяльності, загальна характеристика та суттєві відмінності. Вивчення даного питання показало, яку роль відіграє рейтингова оцінка в діяльності банків. Вдалося проаналізувати детально її позитивні та негативні аспекти. В результаті проведеного аналізу зазначено, що таке рейтинговий звіт та рейтингова шкала, які є її види та яке її практичне значення.

3. Провівши аналіз фінансових результатів банків, варто зазначити, що пандемія та військовії дії 2022 року негативно позначились на результатах діяльності банків. Найперше відбулось скорочення їх кількості за останні 5 років. Дослідження дало змогу виявити проблемні аспекти фінансових результатів банків на які слід звернути увагу. Оцінивши прибуток та окремі показники за 1 квартал 2023 року це дало змогу зробити висновок,що одним із лідерів банків за рейтинговим оцінюванням є саме Приватбанк.

4. Результат вищезазначеного матеріалу показав, що є проблемні аспекти, які необхідно покращувати, а саме здійснити комплекс необхідних заходів, виходячи із закордонного досвіду. Це включає у себе покращення якості активів, зниження непрацюючих кредитів, покращення резервів для покриття можливих збитків, здійснення саме регулярних стрес тестів. Банкам слід активніше співпрацювати з рейтинговими агентствами, надаючи їм необхідну інформацію та роз'яснення для отримання більш об'єктивних оцінок. Банки повинні впроваджувати міжнародні стандарти та нормативи для підвищення своєї конкурентоспроможності. Важливо привернути іноземний капітал, і високий рейтинг може полегшити цей процес. Також банки повинні залучати та утримувати висококваліфікований персонал, що сприятиме ефективному управлінню. В процесі дослідження було здійснено SWOT-аналіз, що допоможе звернути увагу на слабкі сторони рейтингового оцінювання та допоможе знайти перспективні шляхи впровадження певних заходів для нових можливостей та покращить як фінансову стійкість так і надійність банків, що є ключовими факторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасенко М.В. Рейтингова оцінка діяльності банків та їх підрозділів: автореф. дис. канд. ек. наук: спец. 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит»: / М.В. Афанасенко; Харківський національний економічний університет. – Харків, 2012. – 23 с.

2. В.М Пономарьов . 2007 Наукова робота. Рейтингова оцінка діяльностібанку.Суми.URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/49994/1/Ponomarev.pdf

3. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 375–381. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-375-381

4. Вольська С. П. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку / С. П. Вольська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2015. - Вип. 10(1). - С. 178-181.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_10%281%29__44

5. Головна – expert-rating.com. URL: http://www.expert-rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf (дата звернення: 26.09.2023)

6. Грудзевич У. Оцінка діяльності банків України рейтинговими агентствами в умовах воєнного стану. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 1. С. 149-155. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2023.01.149

7. Грудзевич У. Я. Рейтингове оцінювання діяльності банків України на сучасному етапі / У. Я. Грудзевич // Вісник Університету банківської справи. - 2018. - № 3. - С. 102–109. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2018_3_14

8. Грудзевич, Уляна, Зоряна Руденко, і Олена Сідельник. 2021. «АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГОВИХ АГЕНТСТВ НА

СУЧАСНОМУ ЕТАПІ». *Економіка та суспільство*, вип. 24 (Лютий). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-37

9. Джолос А.В. Савченко Т.Г. Публічна система рейтингової оцінки банків України: призначення та інформаційна модель [Електронний ресурс] / А.В. Джолос, Т.Г. Савченко // Економіка та суспільство. – 2017. - №13. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/224.pdf

10. Дзюблюк, О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : Терно-граф, 2009. – 316 с. (дата звернення: 23.10.2023).

11. Дзюрах Ю.М., Кулиняк І.Я. Оцінювання надійності банків України за рейтинговою методикою В. Кромонова. Бізнес Інформ. 2021. №7. С. 186–194.

12. Діджиталізація публічних закупівель в Україні: конкурентність чи імітація, ProZorro чи Непрозоро. URL: http://kaf-fin.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE.pdf

13. Економічна правда. Fitch оновило рейтинг ПриватБанку [Електронний ресурс] / Економічна правда. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/6/701950/ (дата звернення: 13.10.2023).

14. Економічна правда. Стрес-тест ЄС виявив слабкі місця у трьох банках. *Економічнаправда*.URL: https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/29/702707/ (дата звернення: 03.10.2023).

15. Єлісєєва О. К. Методологічні аспекти оцінки стійкості банківської системи України / О. К. Єлісєєва, Є. Гарькава // Бізнес Інформ. - 2013. - № 4. - С. 367-372. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_4_70

16. Єпіфанов А. О., Васильєва Т. А., Козьменко С. М. та ін. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій. За ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”. 2012. 283 с

17. Інтерфах - Україна. Прибуток українських банків за 7 міс [Електронний ресурс] / Україна interfax. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://interfax.com.ua/news/economic/931073.html (дата звернення: 02.10.2023).

18. Коваленко В.В. Банківський нагляд : навч. посібник / В.В. Коваленко. - Суми : УАБС НБУ, 2007. - 262 с.

19. Крухмаль, О.В. Методичні основи рейтингової оцінки фінансової стійкості банків [Текст] / О.В. Крухмаль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – Т. 15. – С. 149-156. (дата звернення: 23.10.2023).

20. Майба В. В. Рейтингове оцінювання фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба. // Ефективна економіка. - 2010. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_5_24

21. Н.Б. Турчин. Економічна сутність та функціональне значення банківських рейтингів. Науковий вісник, 2007, вип. 17.6. Львівський НУ ім. Івана Франка, -368 с.

22. НАБУ. Що відбувається з українськими банками під час війни [Електронний ресурс] / НАБУ. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html (дата звернення: 23.09.2023).

23. Новікова Т. В. Сутність та стан рейтингового оцінювання банків в Україні / Т. В. Новікова, А. С. Гриженко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – № 23. – С. 630-638.

24. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/

25. Офіційна сторінка національного рейтингового агентства «Рюрік». URL: http://www.rurik.com.ua/#cr

26. Офіційна сторінка рейтингового агентства Fitch. URL: https://www.fitchratings.com/products/rating-definitions#about-rating-definitions

27. Офіційна сторінка рейтингового агентства Moody`s. URL: https://ratings.moodys.io/ratings#rating-scale

28. Офіційна сторінка рейтингового агентства S&P. URL:https://www.spglobal.com/ratings/en/

29. Офіційна сторінка ретингового агентства IBI-Rating. URL: https://ibi.com.ua/UK/uslugi-credit-ratings

30. Офіційний сайт Forinsurer. URL: https://forinsurer.com/rating-banks

31. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/

32. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0171500-02#Text (дата звернення: 25.09.2023).

33. Примак Ю. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ ЗА СИСТЕМОЮ РЕЙТИНГОВИХ ОЦІНОК CAMELS ТА ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ [Електронний ресурс] / Юліана Примак // РОЗДІЛ АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС. – 2016. –Режим доступу до ресурсу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22187/1/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BA%20%D0%AE..pdf.

34. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління НБУ № 368 від 28.08.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text

35. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 № 665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF

36. Рейтинг життєздатності банків – 2023. Боротьба за виживання. *Mind.ua*. URL: https://mind.ua/publications/20253418-rejting-zhittezdatnosti-bankiv-2023-borotba-za-vizhivannya (дата звернення: 10.10.2023).

37. Рейтинги Fitch, S&P та Moody's: що це таке, як їх вираховують та яке значення вони мають. *UCAP.IO - український капітал, юкап, головне про економіку, бізнес, державу*. URL: https://ucap.io/rejtyngy-fitch-sp-ta-moodys-shho-

cze-take-yak-yih-vyrahovuyut-ta-yake-znachennya-vony-mayut/ (дата звернення: 23.05.2023).

38. Рейтингування діяльності банківських установ як інструмент стабілізації національної економіки: монографія / П.О. Куцик, Ю.Б. Миронов, Г.І. Башнянин. Львів: Ліга-Прес, 2017. 271 с.

39. Ті, що вистояли. Рейтинг банків – 2022. *Mind.ua*. URL: https://mind.ua/publications/20246130-ti-shcho-vistoyali-rejting-bankiv-2022 (дата звернення: 14.10.2023).

40. Урядовий кур'єр. Ліквідність та прибутковість банківської системи зростають [Електронний ресурс] / Урядовий кур'єр // Фінанси. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://ukurier.gov.ua/uk/news/likvidnist-ta-pributkovist-bankivskoyi-sistemi-zro/ (дата звернення: 20.05.2023).

41. Чубук Н.С. квал. роб. «Рейтингова оцінка діяльності банку». Суми, 2019 с. 55 (дата звернення: 20.10.2023).

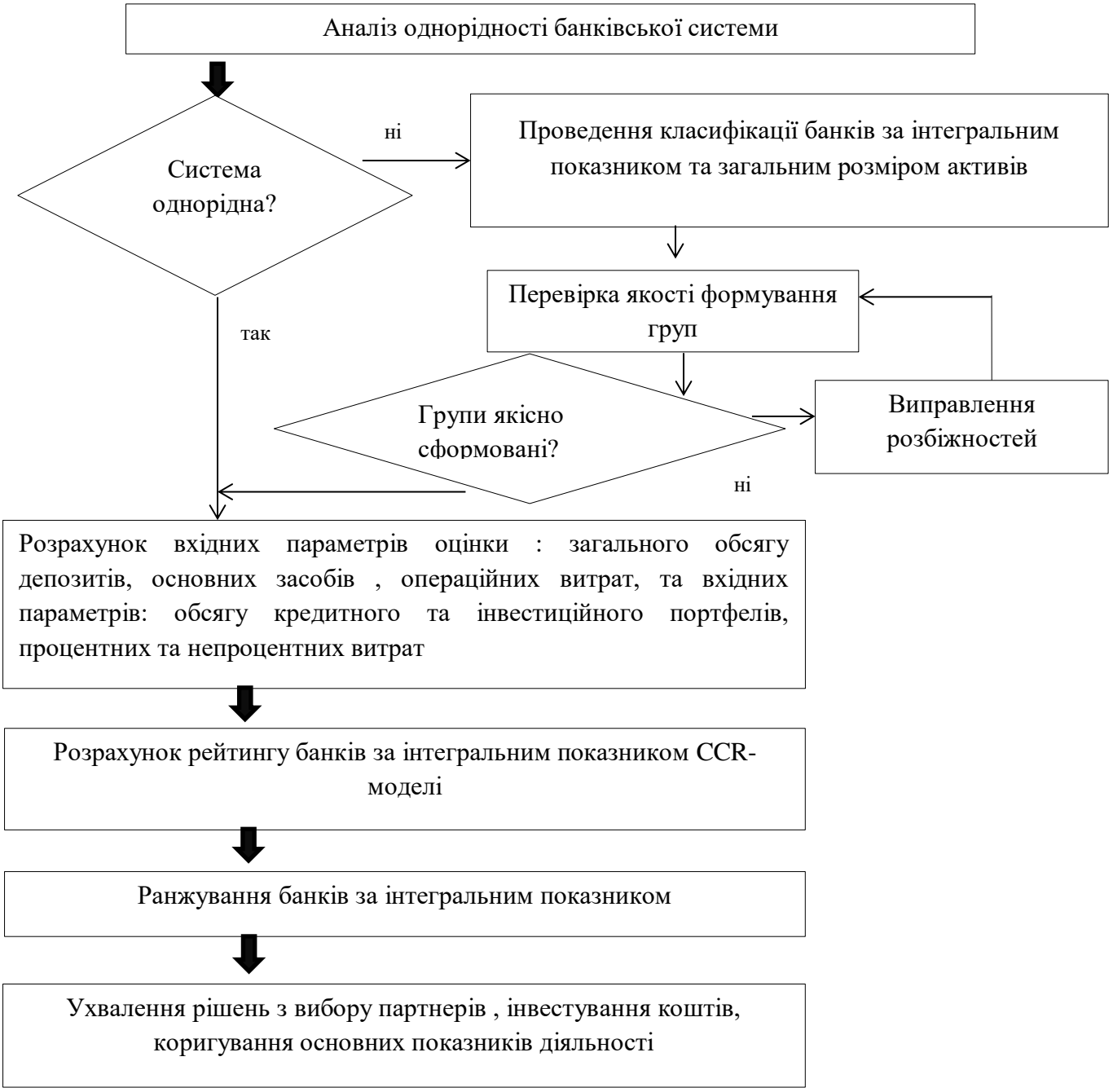
42. Що відбувається з українськими банками під час війни. *НАБУ*. URL: https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html (дата звернення: 24.09.2023).

43. Як війна змінила роботу банківської системи України. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-v-ukrajini-yak-zminilas-robota-bankivskoji-sistemi-11964504.html (дата звернення: 22.10.2023).

44. Яськов Є.О., Смєсова В.Л. Ринок міжнародних рейтингових агентств та підходи до оцінювання інвестиційної привабливості країни DOI: 10.32342/2074-5354-2023-1-58-20

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз однорідності банківської системи
Система однорідна?
ні
Проведення класифікації банків за інтегральним показником та загальним розміром активів
Перевірка якості формування груп
так
Групи якісно сформовані?
Виправлення розбіжностей
ні
Розрахунок вхідних параметрів оцінки : загального обсягу депозитів, основних засобів , операційних витрат, та вхідних параметрів: обсягу кредитного та інвестиційного портфелів, процентних та непроцентних витрат
Розрахунок рейтингу банків за інтегральним показником CCR-моделі
Ранжування банків за інтегральним показником
Ухвалення рішень з вибору партнерів , інвестування коштів, коригування основних показників діяльності

Додаток Б

Рейтинг життєздатності українськи банків-2022

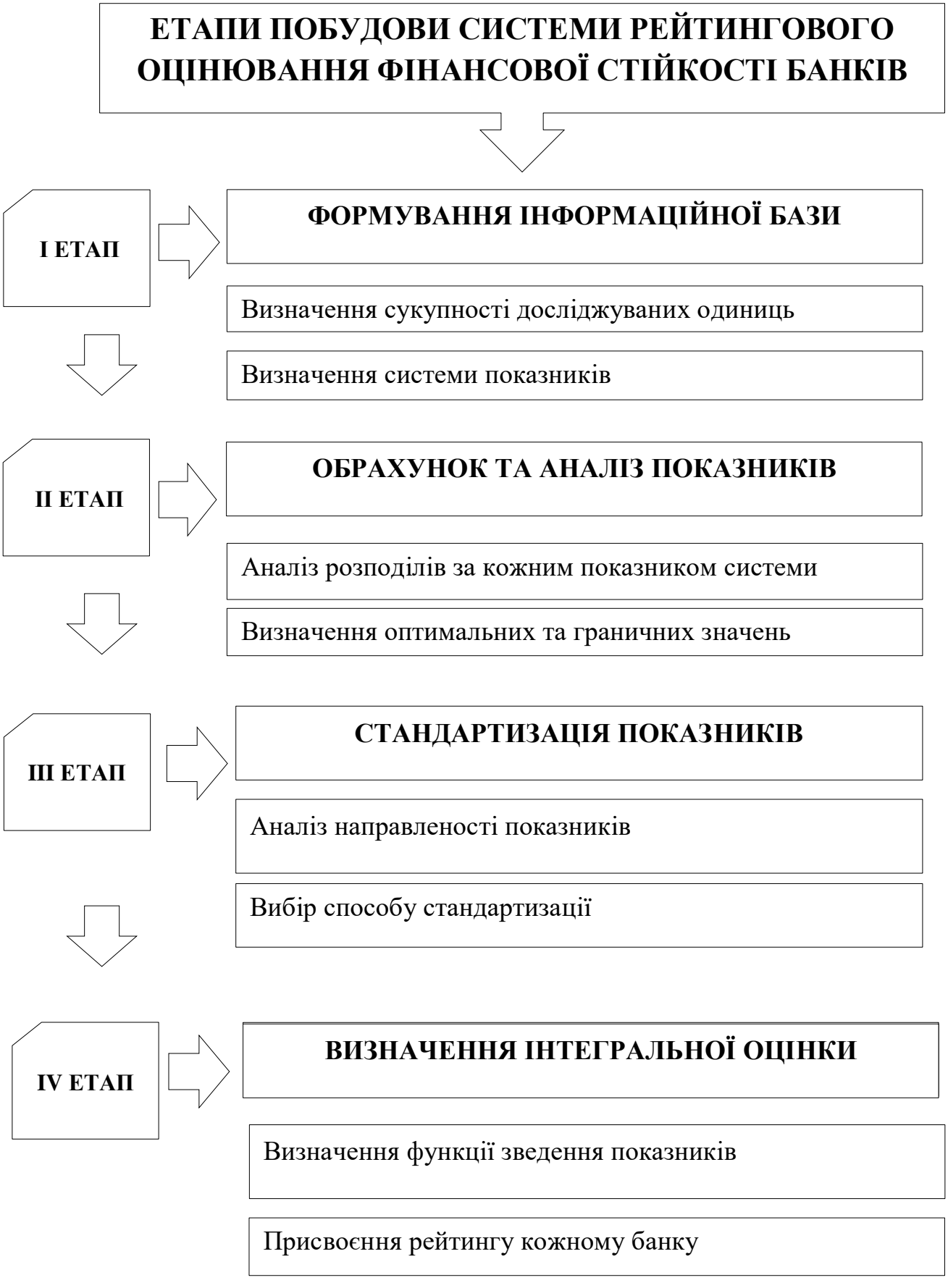
Банк	Рейтинг	Чисті активи, млн.грн.	Миттєва ліквідність, %	Проблемні кредити, %
УКРСИББАНК	4.5	88845.6	12.0	5.3
Райффайзен Банк	4.5	143497.9	15.4	5.9
ПриватБанк	4.5	474220.1	9.6	67.5
Сітібанк	4.5	37144.6	8.8	18.4
Креді Агріколь Банк	4.0	60860.3	9.8	4.9
ОТП Банк	4.0	73161.5	9.8	10.6
ІНГ Банк Україна	4.0	11989.1	5.9	10.3
ПУМБ	4.0	100218.0	7.1	11.2
УкрЕксІмБанк	4.0	205294.9	5.1	34.9
Ощадбанк	3.5	228839.8	7.7	43.4
Банк Південний	3.5	34095.7	15.1	8.2

Додаток В

Рейтингове агентство	**Показники для рейтингової оцінки банків**
КредитРейтинг	1. Аналіз ефективності управлінського менеджменту: становище банку на ринку та регулювання ринку; аналіз банківської клієнтури; організаційна структура банку; стратегія і тактика розвитку банку. 2. Аналіз фінансового менеджменту: аналіз капіталу банку; прибутковість банку; ліквідність банку і характеристика його ресурсів; управління ризиками; диверсифікація та гнучкість фінансової діяльності.
Експрес Рейтинг	1. Адекватність капіталу. 2. Ліквідність. 3. Якість активів. 4. Дохідність операцій банку. 5. Відносини банку з акціонерами. 6. Взаємовідносини з владою. 7.Частка ринку і конкурентне середовище. 8. Валютний і процентний ризик. 9. Додаткові фактори. 10.Політика при врахуванні зовнішньої підтримки від акціонерів.
IBI-рейтинг	1. Аналіз зовнішнього середовища діяльності: оцінка нормативної бази, що регулює діяльність; статистичних даних та тенденцій розвитку банківської системи; ринкової позиції; оцінка конкурентоспроможності. 2. Аналіз внутрішнього середовища: аналіз системи менеджменту; аналіз фінансового профілю (аналіз структури та якості активів, структури зобов'язань, достатності капіталу, рівня ліквідності, фінансових результатів та ефективності діяльності); управління ризиками. 3. Аналіз на встановлення ознак фіктивності.

Рюрік	1. Загальний стан банку. 2. Стан банківської системи. 3. Динаміка і оцінка якості активів. 4. Аналіз і оцінка якості зобов'язань. 5. Аналіз власного капіталу банку. 6. Аналіз фінансових результатів банк. 7. Характеристика емісії облігацій банку та фінансовий аналіз випуску облігацій.
Стандарт Рейтинг	1. (C) - Capital adequacy - достатність капіталу і підтримка акціонерів. 2. (A) - Asset quality - якість активів. 3.(M) - Management - якість управління. 4. (E) - Earnings – прибутковість. 5. (L) - Liquidity – ліквідність. 6. (S) - Share of national market - частка на національному ринку

Додаток Г

ЕТАПИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ
I ЕТАП
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ
Визначення сукупності досліджуваних одиниць
Визначення системи показників
II ЕТАП
ОБРАХУНОК ТА АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ
Аналіз розподілів за кожним показником системи
Визначення оптимальних та граничних значень
III ЕТАП
СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПОКАЗНИКІВ
Аналіз направленості показників
Вибір способу стандартизації
IV ЕТАП
ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ
Визначення функції зведення показників
Присвоєння рейтингу кожному банку

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи

студентки групи ФМБ-22-1 **Федун Інни Василівни**
на тему "Рейтингова оцінка діяльності банку"

Дипломна робота Федун І.В. написана на актуальну тему. В роботі досліджено теоретичні аспекти рейтингової оцінки діяльності банку та проаналізована практика систем рейтингування вітчизняних банків України.

Перший розділ присвячено розгляду теоретичних основ рейтингового оцінювання банківських установ, визначені критерії класифікації рейтингового оцінювання, досліджена роль рейтингової оцінки та її вплив на ефективне функціонування банків.

Аналітична частина дипломної роботи зосереджена на оцінці головних елементів та методик рейтингового оцінювання банків та дослідженні сучасного стану розвитку банківських установ на основі рейтингової оцінки.

Проведене дослідження практики систем рейтингування вітчизняних банків України дозволило розробити рекомендації щодо удосконалення розвитку процесів рейтингового оцінювання банків України з використанням зарубіжного досвіду.

Дипломна робота Федун І.В. може бути рекомендована до захисту з оцінкою 45 балів.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи

_____ **О.І.Береславська** _____
(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

_____
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «__»_____ ___202__ № допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ О.І. Береславська
(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувачки вищої освіти другого (магістерського) рівня, II курсу, ФМБ-22-1 групи,
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Федун Інни Василівни
на тему: «Рейтингова оцінка діяльності банку»

Актуальність теми. Рейтингова оцінка діяльності банку є надзвичайно важливою в сучасних умовах фінансової індустрії. Клієнти та інвестори активно користуються рейтингами для прийняття рішень про вибір банку для зберігання своїх коштів чи надання фінансових послуг. Рейтингові агентства грають ключову роль у визначенні стабільності та надійності банку, що може впливати на його репутацію та здатність залучати капітал на ринку. З розвитком технологій та змінами в економічному середовищі, питання рейтингування банків залишається актуальним і визначальним для їхнього успіху. Крім того, рейтингові оцінки є необхідним інструментом для регуляторів та наглядових органів у забезпеченні стабільності фінансової системи та захисті інтересів вкладників. В умовах зростаючої конкуренції серед банків важливо мати високий рейтинг, щоб привертати нових клієнтів і інвесторів. Зміни в рейтингу можуть впливати на вартість капіталу, доступність ресурсів та можливість розвитку банку в майбутньому.

Наукова новизна виявляється в розробці та застосуванні нових методик, дослідженнях, теоріях або підходах, які розширюють наше розуміння про рейтингове оцінювання банків.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. У ході виконання магістерського дослідження здобувачкою вищої освіти проведено достатньо глибокий аналіз рейтингових оцінок, проблематику їх вивчення, узагальнено рекомендації щодо застосування.. При цьому розкрито зміст кожного методу, вказано особливості їх використання, проіллюстровано застосування кожного методу на конкретних прикладах. Оформлення текстового та графічного матеріалу магістерського дослідження виконано на високому рівні.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації. За результатами магістерського дослідження для фінансових установ надано пропозиції щодо застосування закордонних методів та інноваційних підходів.

Наявність недоліків. Недоліком магістерської роботи є замала кількість нормативно-законодавчої бази для рейтингових оцінок. Проте, вказаний недолік не знижує якість виконання магістерського дослідження.

Загальний висновок і оцінка роботи. Робота написана технічно грамотно, тему повністю розкрито, надано вдалі пропозиції. Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота виконана на високому рівні і заслуговує оцінки «відмінно».

Рецензент Доктор фізико-математичних наук, професор кафедри економіки та фінансів Національного університету «Острозька академія» Анатолій Ткаченко
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

(підпис, М.П.) (ініціали, прізвище)

«10» 02 2024 р.